

och om den generalmönsfring, som Konungen sjelf, den 30 Sept. följande år, täcktes fördratta med borgerskapets militär-corporer till häst och fot, är redan nämndt, hvarvid här må tilläggas, att, wid denna mönsfring, styrkan, enligt då inlemnade rullar, utgjorde 4 compagnier kavalleri, af 329 man, och 19 compagnier infanteri, af 1270 man, utom 281 öfver- och under-officerare med mönsterkrifware, och således till antalet tillsammans 1880.

Samtliga officerarne wid Borgerskapets militär-corporer, som blifwa benådade med kongl. fullmagter, äro, för sina innehafwande officersbeställningar, befriade från bewillningsafgift, enligt Kongl. Br. d. 7 Dec. 1792.

3 Capitlet.

Om Stadswakten i Stockholm.

1. §.

Stadswakten i Stockholm har förmodligen först blifwit inrättad i slutet af 16:de århundradet. Stadens Länkebok, 1594, lemnar derom följande underrättelse: den 1 October blef tillfogdt, att hwar och en skulle willigt utgöra knektpeningar till dem, som bewakade staden, tilldes ett bättre sätt kunde påfinnas till stadens wakt och wård *). Den 16 Dec. samma år blef samtyckt, att staden skulle hålla de 32 knektar, som Höfwidsmannen Erik Larsson hade, på stadens wagnar, antagit, och blefwo dem handsångna stadens wärjor, 24 hillebarder **). År 1597, den 23 Nov., befalldes, att staden skulle hålla 100 knektar till de förra, som staden höll, hwarfbre begärdes förskoning; men intet uträttades dermed ***).

* Denna wakt kom alltså på en stadgad fot, med lika styrka, eller till ett nästan lika antal, hwaraf den ännu består.

Enligt en instruction af den. 19 Nov. 1669, skulle i staden en ordinarie nattwakt hållas af 36 beridna män med

*) Man berättar wäl, att denna milice af äldre blifwit kallad gärdwarar, af gärd och war, wäria, wärda, bewara, men att namnet, sedan wrångdt, blifwit förändradt till stadswakt.

***) Stadens Länkebok, 1594, fol. 195, 198, 202.

****) Ibid., 1597, fol. 446.

des officerare, under namn af Archerer, som hade att förekomma oljud och ofskick på gatorna nattetid; men denna wakt blef snart indragen, och den ordinarie stadsmousqueterarewachten, i följe af Kongl. Br. till SzwersStåthåll. den 1 Dec. berörda år, i stället tillökad, som ålag att bewaka allmänna säkerheten i staden samt hindra oljud och szwerwåld nattetid. *).

Här anmärkes, att brandwachten är en sednare inrättning, som nedanföre särskildt omtalas.

Stadswachten blef, på Konungens befallning 1670, förskärkt, till hwars underhållande staden förmådde sig inga medel hafwa att tillgå. Kongl. Maj:t, för att wisa sin benägenhet mot staden, resolverade att försöna staden från det arrende, som för Norrström förut till kronan blifwit erlagdt, samt att lindra borgerskapet's inquartering (Kongl. Br. den 5 Apr. 1671.

2. §.

Stadswachten är, såsom alla andra wakter, under Kongl. Maj:t's särskilda beskydd och det hägn, som är militären förwaradt i frigslagarne.

År 1741 bestod stadswachten, under stadsmajorens befäl, af ett compagnie med des szwer- och underofficerare, 2 trumslagare, 1 pipare, 2 profosfer och 133 gemena.

Deras Corps de Garde, som förut war i gamla rådhuset wid Stortorget, blef sedan flyttadt till en flygel af nya rådhuset wid Riddarhusstorget.

Stadens militär-compagnie består, enligt Politie-Collegii berättelse till SzwersStåthållaren af den 3 Aug. 1761, af 1 capten, 1 lieutenant, 1 fändrik, 5 underofficerare, 1 mnsier-friswäre samt corporaler, trumslagare, pipare, profosfer och 139 man gemena, förutan 20 man, så kallad extra wakt, och lyder så wida under bemålde collegii inseende, att de hwarannan månad monstas i collegii rum, men lönas och beklådas af Borgerskapet's BemedlingsCommission; utgörandes årliga lönen och underhållet för ordinarie wachten, med en fianswaktarelön derunder beräknad, 9964 dal. smt., samt för de extra, med en corporal, 1212 dal. samma mynt. Szwerofficerare härwid antagas och befullmäktigas, efter collegii förslag, af SzwersStåthållaren och Magistraten, men

*) Det är om denna nattwakt, som Robinson säger: att i Stodholm är patrouille, qui ne marche que pour le feu etc. L' état présent de la Suède, London, 1718, sid, p. 19.

underofficerarne af Politie-Collegio; Åfvensom Collegium utfårdar affked för det manskap, som till vidare tjenstgöring pröfwes odugligt.

Stadswaktens uniform består för det närvarande af en blå jacka och lika reverer, med hwhita smören och uppslag, hwhita underkläder, blått och hwhitt skärp, swarta stöfletter, rund hatt med hwhitt band kring fullen, handoullere och par-trontassa, mousquet med bajonett, samt till sidogewär en sabel.

4. Capitlet.

Om Brandwachten i Stockholm.

1. §.

Riksstådet Hr. Nicodemus Teslin hade för Stockholms stad, med flera goda mäns biträde, utarbetat ett förslag till en politie- och brandordning, som Huset Sänder, 1723, annalade till Kongl. Maj:ts nådiga godsfinnande, hwarwiwer deputerade, under namn af Brand- och Politie-commissionen, singo befallning att sig utlåta.

Denna commission sammanträdde i Maj månad 1724, och ibland dess första öfwerläggningssåmmen blef det, att söka påsinna utwäg till en brandwaktensinrättning; men, ehuru till winnande af detta ändamål, och då en sådan waktens underhållande borde åligga samtliga husegarne, en fullständig och noga förteckning på alla, inom Stockholms staket, besittliga hus och gårdar införbrades, finnes dock ingen under rättelse om hwad derwid vidare blifwit tillgjordt.

§ stället blef af R. Maj:tt, den 14 Nov, 1728, faststaldt, att en beständig, ordentlig brandwakt skulle inrättas efter antalet af familjerna och hushållen, men icke efter husen, hwarwid Magistraten hade att iakttaga en tillbörlig proportion, i anseende till de, i små hus, inrymda flera fattiga hushåll och familjer.

Hårom utkom ett reglemente den 2 April 1729, enligt hwilket Politie-Collegium ålåg att besörja indelningen af denna waktållning efter ordningen af husen, som borde numereras, och skulle wisa tillförordnade rotmästare hafwa reservkarlar tillreds för dem, som försunnade att utskicka brandwakt, af hwilka följande dagen 16 bre snt., för hwarje utblifwen wakt, skulle utmätas.

Åf berörde reglemente kan inhemtas, huru denna wakt war fastställd till 86 man hwarje natt, nämligen 24 i staden, 32 på Norrmalm och Blasiholmen, 8 på Ladugårdslandet, 2 på Kungsholmen och 20 på Södermalm, med hwad mera till iakttagande war utstafadt, såsom: att 2 och 2 stulle följäs åt, den ena med en skramla i bättet och en handbårshake, och den andra med en yxa och ett låderåmbare, samt under mörka nätter en liten lykta *); att inga pojkar eller qwinnsfolk skulle till wakt få brukas; att denna wakt skulle hållas sig tyst på gatorna, utan ras, stratt och sawaller, samt, med det ännu brukliga rop, hwarje timma gifwa tiden tillkänna.

Denna sålunda inrättade brandwakt började, den 2 Juli 1729, sin patrouillering, och husnumrorna, den 10 i samma månad, att anstrykas. Samma tid incasferades en frivillig afgift, en gång för alla, af samtliga husegarne, till brandredskapens ifrådsättande, bestigande sig till 74,245 dal. 15 bre fnt.

I anledning af stadens invånares ofta förnyade klagan om deras besvär med en ojemm waktållning, föreslogs, att inrätta brandwaktshållningen efter numern på husen och gårdarne, som adraförst blifwit påtänkt, såsom en grund till denna inrättning; och, sedan stadens invånare deröfwer blifwit hörda, indelades husen efter sina wården, till afgifts erläggande, i 31 klasser, med enahanda afgift i hwarje klass. Denna fördelning fastställdes af K. Maj:tt den 3 Febr. 1731 på 3 år, då afgiften, för Konungens slott och kronans öfriga hus, tillika utsattes till 600 dal. fnt. årligen.

Smellertid hade denna såndiga brandwakt af 160 patrouillekarlar, eller 80 på hwarje wakt, tagit sin bdrjan den 24 Oct. 1730, och utkom första Kungsbrefsen den 10 Febr. 1731, om brandwaktsafgiftens erläggande samt denna wakt's besydd och ansvar efter frigsartielarne.

Brandwaktsafgiften, som stadens invånare och husegare sig åtogo 1731, betalades af deras egendomar årligen med 1 dal. för hwarje 1000 dal. fnt. af egendomens värde, som de då selswa uppgåfwo, hwarpå en taxeringsbok, efter hwarje husnummer i hwarje quarter, inrättades.

År 1731 utgjorde denna afgift 15,725 dal. fnt., men, genom Kongl. Brefwen den 30 Juli 1733 och den 29 Ju-

*) Den i sedwäre tider antagna brandwaktssaren, i skicket för yran och åmbaret, finnes på kopparstiken i en Franß reses beskrifning, såsom ett besynnerligt och för den resande okändt wäpen.

li 1734, skulle uppbröden blifwa på gamla foten, med den tilläggning, att de nya hus, som blifwit tillbyggda sedan 1730, skulle, till afgifts erläggande, taxeras, hwarigenom någon tillökning wanns i brandwaktseafgiften.

Brandwaktscompagniet bestod i början af 1 capten, 2 lieutenant, 6 brandwaktsmåstare, 12 rotmåstare, 160 gemena samt 1 profoss, och staten besleg sig till 12,836 dal. smt., de gemenas beklådning oberäknad. Efter Kongl. Br. den 16 Aug. 1757, förstärktes compagniet med 12 man och 1 adjutant af brandwaktsmåstarene. Captenen fick då en tillökning af 100 dal. smt. fouragepenningar. Betjeningen wid uppbröden kostade 810 dal. smt. Wönstring skedde wid aflöningsterminerna 4 gånger om året *).

Brandwaktscassan **), med en åsamkad skuld af 1062 rd., fordrade till compagniets beklådning, i början af Januari 1787, en summa af 2182 rd., som förbrant en ny allmän wårdering af husen, till afgiftens uppbarande af 2 per mille, hwilken, genom deputerade commissarier i hwarje quart, verkställdes ***). Hwarefter, 1788, insloto från BrandföräkringsContoret 4579 rd. 1 fl., och från husegarne 2329 rd. 42 fl., tillsammans 6908 rd. 43 fl. 1797 års uppbröd besleg sig till 7230 rd. 5 fl., och, wid samma års slut, hade brandwaktsförvaltningen en besparing af 8708 rd. 11 fl. 3 rs., sedan skuden blifwit betald.

Brandwaktscompagniet, af 12 rotar, bestod då af 212 soldater med rotmåstare, utom 3 officerare, 6 underofficerare och 1 profoss.

2. §.

Enligt Kongl. Br. den 2 Mars 1756, borde brandwaktsinrättningen, såsom tillsörene, stå under HwerStåthållarens och Magistratens gemensamma insende, således, att de till brandwaktens underhåll och aflöning insamlade medel förblifwa under HwerStåthållarens, Magistratens och Borgerskapets disposition, efter stat och resolutioner, och de wid berörda inrättning tjensigbrände komma med Kongl. Fullmagter att förse, hwaremot de ringare betjente wid compagniet borde tillsättas af Magistraten, med HwerStåthållarens minne och weisskap; men detta ändrades, genom Kongl.

*) Politie-Collegii Berättelse, den 3 Aug. 1761.

***) Utdrag af Brandwaktscassans räkensk., ifrån inrättningens början till och med 1783, finnes tryckt i ett större format.

****) Handl. om Brandwaktscassans förbättr., 1787, 4:o.

Dr. den 22 Febr. 1790, som förklarar, att captens och lieutenantsbeställningarne wid brandwachten äro af de mindre, som, efter den 1789 städerna gifna försäkrän, böra af staden tillfättas; hwarfbre SzwärStåthållaren egde att utfärda fullmagter på samma stiftor, efter de wålsändes största förtroende, sedan walet efter wanligheten blifwit förrättadt.

3. §.

Under den 19 Dec. 1796, utfärdades ett nytt brandreglemente för Stockholms stad.

Staden har 12 sprutor och ett lika antal indelade compagnier, som, wid påkommande eldswåda, derwid gbra tienst. Ladugårdslands-sprutan commenderas dock af Artillerie-Regementet, och Amiralitets-sprutorna af Amiralitetsstaten. De öfriga anföras af en eller två rådmän, med deras vicarier af stadens betjening.

Under eldswådor äro brandwakterna försedda med särskilda kläder och utmärkta, till hwad tienstgöring de böra; äfvensom de af borgerskapet, hwilka wid sprutorna äro indelade, hafwa sina wisa tecken, ett band om armen och en lång staf i handen, såsom, med det mera, af Brand-Reglementet kan inhemtas. På det bancobetjeningen, efter deras åliggande skyldighet, måtte så mycket mer obehindradt, wid uppande eldswådor, kunna sig i banco-huset infinna, biföll Kongl. Maj:st, det betjeningen må, wid sådana tillfällen, bära ett grönt band med hwita kanter, knutet om armen; hwarom bref afgick till SzwärStåthåll. den 13 Juni 1773.

Samlingsställen och Corps de Gardes för brandwachten bestås, efter 1730 års stat, samt till wed, ljus och skrifmate-rialier, 330 dal. sunt. Under den tid Gr. af Ugglas war SzwärStåthållare, ställdes, genom expedierade ordres, af den 17 Mars 1800, brandwachtscompagniet under stadsmajorens närmaste befäl, på lika sätt, som stadens militär-compagnie, hwarom Brandwachtsförwållningen samma dag förständigades.

5. Capitlet.

Om Brandsignaler.

1. §.

Angående brandsignalerna i Stockholm, är, sedan 1728, följande till iakttagande förordnadt:

1) När mörkt är, skall på Skeppsholmen skutas af swära stycken, om det brinner i staden, 4 skott; för Norrmalm, Ladugårdslandet och Kungsholmen 3 skott; för Södermalm 2 skott, och det 2:ne gånger efter hwarannan, dock så, att en liten stund lemnas derimellan. Jewväl skall om natten, när mörkt är, på Skeppsholmen upphiskas, på en hög flaggstång, äfwen så många lanternor; men, uppkommer wädeliden om dagen, så hisas, i stället för lyktorna, flaggor: för Staden en röd, för Norrmalm en blå, och för Södermalm en hwit (Kongl. Maj:ts Interims Reglem. den 18 Dec. 1728).

2) När elden är lös på själwa Norrmalm nattetid, blifwa på Skeppsholmen 3 lyktor jemnt öfwer hwarandra upphisade; men 3:ne lyktor, satta i bredden, betyda eldswäda å Ladugårdslandet, och 3:ne i trekant, eller två öfwer och den tredje under, för Kungsholmen; hwaremot om dagen kommer att upphiskas för Norrmalm en blå flagga, för Ladugårdslandet 2 blå wimplar, samt för Kungsholmen 1 wimpl af samma färg, men med klämtning och styckeskott efter wanligheten. (Kungbr. den 12 Dec. 1729).

3) Klämtningarne för eld ske uti alla torn i staden (Riddarholmen undantagandes), för staden 4 slag, Norrmalm, Ladugårdslandet och Kungsholmen 3, och för Södermalm 2 slag. När det brinner i skorsten, ett slag allenast i den församling, sotet brinner (Förordningen för tornwäktare den 8 Maj 1732).

4) Wid twänne eldar på en gång och på särskilda ställen, gifwes tecken med största klofkan för den elden, som är tornwäktaren närmast och med nästa klofka i ordningen för den andra elden, hwardera med sina förordnade slag (Ibidem).

För den delen af Djurgården, hwarest galäre materialgården är och de der uppbyggda galäre-skjullen, hisas, när elden der är lös, på Skeppsholmen, om dagen en gul

slagga och om natten 5 lysande lanternor, jemnt öfwer hwarandra hängande. På Skeppsholmen lösas 5 svåra stott 2 gånger, och i alla fyrkor klämtas 5 slag. Vid galere-skjuten gifwes signal med slagga och lyktor, såsom nämndt är, och ett stott af ett 3-rundigt stycke, till rättelse för waktten på Skeppsholmen (Kungbr. d. 18 Febr. 1756).

2. §.

En förnyad författning gjordes d. 8 Jan. 1793, om brandsignalerna, hwaruti, såsom något nytt, stadgades: att 7 stott wore en signal till hela garnisonens församlande. Detta skedde, i anseende till några förmärkta upproriska anläggningar, som i hufvudstaden då någon tid wunnit insieg, såsom orden i fungdörelsen lyda.

Stockholms brandsignaler, enligt förordningen d. 18 Dec. 1728, finnas aftagna på den i koppar stuckna charta öfwer Stockholm med des matmar eller förstäder, som utwisjar strändernas anläggning, sådan som den af Kongl. Maj:t blifwit fastställd d. 1 Juli 1751.

Brunkebergs brandsignaler förflyttades, 1769, till Clara kyrkotorn (Kungbr. d. 29 Apr. 1769).

Brunkeberg war då redan så medtaget, till hamnars, gators samt torgs fyllning och upphjuning, att waktornet derstädes måste borttagas.

6. Capitlet.

Om BrandförsäkringsContoret.

1. §.

I de, 1734, af Secreteraren i Kongl. Cancelliet, sedan StatsSecreteraren wid Krigsexpeditionen, Carl Carlson, då utgifna så kallade Hushållningsråd, upp gaf han först de förslag om ett brandassurance-contor samt om enfes- och pupill-cassors inrättande, som sedan bleswo widtagna *).

För inrättningen af ett särskildt BrandförsäkringsContor för Stockholms stad, fastställdes och utfärdades Kongl. Maj:t ett reglemente, d. 18 Mars 1746. Deri föreskrifwes, hwilka hus, och huru de till försäkring måga antagas. De bo-

*) Gezelii Biogr. Lexicon, Art. Carlsson.

fälliga husen skulle förut isländsättas, och, för inmurade och wägghastiga målningar, porcellainer och speglar, skulle en särskild, efter omständigheterna lämpad, afgift betalas. Afgifterna skulle erläggas för stenhus, första året $\frac{1}{2}$ procent, för korswerks- $\frac{1}{4}$ del och för trähus 1 procent. De trenne följande åren för stenhus $\frac{1}{3}$ del, korswerks- $\frac{1}{4}$ del, trähus $\frac{1}{4}$ del procent. De derpå följande 4 åren, för stenhus $\frac{1}{4}$ del, korswerks- $\frac{1}{4}$ del, trähus $\frac{1}{4}$, och så vidare. Efter 12 år, skulle ej något vidare erläggas, än $\frac{1}{2}$ daler af hwarje tusende för stenhus, $\frac{1}{4}$ del för korswerks- och $\frac{1}{4}$ del för trähus. Vidare föreskrives betalningsfattet för alla 12 åren på en gång, samt angående värdering och skadeersättning, efter öfvergången wärdeld. Hela försäkringssumman stiger till 7 procent af egendomens värde.

Om contorets förvaltning förordnades, till verkets bestående, att 100 män skulle utväljas, för att hafwa styrelsen, nämligen af ridderskapet och adeln 25, af ståndspersoner 25, och af borgerskapet 50. Dessa hundrade skulle utwälja en direction af 8 personer, nämligen af adeln 2, af ståndspersoner 2, och af borgerskapet 4. Hundrade män skulle sammankomma en gång om året; om någon afginge, skulle de wälja en i stället. Directeurer omwertas efter 2:ne års förlopp, m. m. Directeurerna träda tillsammans, när nödigt pröfwas, såsom till försäkrings antagande, eldskadors betalande, penningars utlåande, tjänsters besittande m. m., hwarwid 6 directeurer böra vara närwarande.

Alla försäkrade hus i Nola, genom contorets förörg och kostnad, få ett wist kännemärke eller tecken, för att, wid eldswådor, njuta handräddning.

De, som ej försäkra sina hus, betala framgent brandswaktsgiften.

Från contributioner befriades Stockholms BrandsförsäkringsContors kapitaler. Reglem. 20 §.

År 1746, d. 7 Maj, bypnades böckerna wid contoret, till försäkrings emottagande och försäkringsbrefs utfärdande. Denna gagneliga inrättning hade i början det missöde, att, i anseende till den stora wärdelden, som timade i Stockholm d. 8, 10 och 11 Juni 1751, på Norr- och Södermalm samt Ladugårdslandet, behöfwa, i skadeersättningar för försäkrade och afbrända egendomar, på en gång, utbetala 861,933 daler 24 bre kpm. ^{o)}.

^{o)} Enligt en, år 1760, utgifwen förteckning på de eldskador, öfwiska af BrandsförsäkringsContoret, liksom dess första berättning, d. 1 Maj 1746, till och med d. 1 Maj 1760, äro utbetalade: år

Contoret hade, i denna olyckliga och bekymmersamma ställning, ett stöd i Grosshandlaren och Riddaren af Wasa Orden Herr Carl Tottie.

Han hade, ifrån verkets inrättning, deltagit i dess styrelse, genom sina mogna råd befrämjat dess tillwert, och till dess bestånd och upprätthållande fick nu contoret tillita hans borgen och förmodgenhet. En så wacker gerning borde, till en så ädelmodig medborgares förtjenta lof, till bewis af hans samtids tacksamhet och till ett efterdöme för framtiden, förwaras ibland de handlingar, som historien med trygghet återopar.

Brandsförsäkrings Directionen lät då slå den skädepenning, som på tillwända sidan wisar denna förtjenta mans bröstbild med öfwerkrift: Carolus Tottie Holmiensis, och, på fränwända sidan, Trojanska citadellet Ilion, der Paladium håller wakt i porten, med öfwerkrift: Vigili custode perennat; i exerguen: Damni incendiorum sponsori bene merito *).

2. §.

År 1759, d. 19 Juli, öfvergick åter Södermalm en häftig eldswåda, som fordrade af BrandsförsäkringsContoret en betydlig summa, till lidna brandskadors ersättning.

Försäkrings-societetens 100 män beslöt då, att ett nytt sammanköft skulle göras af de försäkrade husen, till 2 procent af försäkringssumman, under namn af 1759 års Bewillning, hwilken fördelades på 3:ne terminer, till en procent för första året, räknadt till April månads slut 1760, och en half procent de 2:ne följande åren. Äfwen tillåts afgifwa försäkring på hela summan, emot 4 procent's årlig renta, och att contoret dertför hade att åtnjuta samma förmånerätt, som för andra premie-lån, enligt förordningen d. 1 Juni 1748. De, som ej betalade denna bewillning, förlorade sin wunna försäkringsrätt. Afgiften för hus, efter 12 års förlopp, blef och förökad till en per mille af stenhus, $1\frac{1}{2}$ för stenforswirke och $1\frac{1}{2}$ för träbyggnader, ef-

* 1750, då det brann på Kungsholmen, 70,564 dal. kmt.; år 1751, då St. Claratrakten, wisa delar af Ladugårdslandet och Södermalm afbrunno, 785,080 dal.; år 1758, då en trakt wid Håtorget lades i aska, 103,828 dal., och 1759, då halfwa Södermalm på Mariasidan afbrunn, 1,507,073 dal. kmt., tillsammans öfwer 2½ million. dal. kmt. (Sw. Mercurius, Sept. 1760, p. 207.)

*) Försärdigad af Wikman, Se. C. N. Berch, om Swenska Agr. p. 363.

ter som den ringa procent, tillförene erlades, knappast swarade emot brandwachtsafgiften; hwilket 100 mans beslut Kongl. Maj:t icke allenast gillade och fastställde, utan förklarade tillika dess nådiga wälbehag emot den, som, efter denna författning, sin skyldighet skyndsamt fullgjorde (Kongl. Förordn. d. 16 Octob. 1759).

Prämsprutor, till släckning wid timande eldswådor, war en anstalt, som widtog 1760 *).

Gbrömålen wid werket bestridas af en Secreterare, Kamererare, Dombudsman, Boshållare och Notarie, utom Wårderingsman.

Här må ock omtalas en Städpenning, som blifwit slagen, att, såsom belöning eller erkänsla, utdelas till hederligare personer, som wid eldswådor något märkwärdt bidraga till lågans dämpande och de olyckligas räddande. Stämpelarne äro gjorda af Ljungberger i Rom och hitkomna med honom 1767 **): föreställande å ena sidan stadens bypna ros och deruti en phoenix, med ordet: Reparabilis. och i öfverskriften: Indemnitatis incendiorum Holmiæ. Å andra sidan Aeneas, som bär sin fader Anchises utur Troja, med dessa ord, lånade af Statius: Mæsti Cupiens Solatia Casus.

Kongl. Maj:ts Circulaire Bref, att höra samliga städerna i Riket, angående inrättningen af ett allmänt Brand-AssecuranceContor, utfärdades d. 14 Octob. 1777.

Detta allmänna BrandförsäkringsContor, behörigen inrättadt och stadgad, har en särskild tillförordnad Direction i Stockholm, som styrer och handhafwer detta angelägna werk, efter de af Kongl. Maj:t gillade och fastställda författningar, hwaraf i synnerhet må nämnas Kongl. Reglem. d. 15 April 1782.

7. Capitlet.

Om Kronofåktet och Stadens Fångelser.

1. §.

Stockholms Kärrna eller Stockholms Torn, sedermera Tre Kronor kalladt, är det första kända fångelse i Stockholm, fastän bygd i helt annat ändamål.

*) Modées Utdr. af Publ. Handl., p. 5747.

***) Berch, l. 6., p. 306.

Der hafwa twänne Konungar af Birger Jarls affomlingar suttit fångna, så wål som twänne deras söner. K. Waldemar, Birger Jarls äldsta son, war den första, som dötsattes, sedan han blifwit fångslad af brodern, Magnus Ladulås, 1276. K. Waldemars naturliga son Erik *) fångslades der äfwen 1291.

Torkel Knutsson, K. Birgers samt bägge Hertigarnes Förmyndare och rikets berömlige Föreståndare, fördes ifrån detta fångelse till afriättsplatsen, äfwen som Junker Magnus, K. Birgers son, 1320. K. Magnus Eriks son Smeke war i detta torn K. Albrechts fånge i 7 år (Nimdr., p. 14, 163).

Utom flera af Folkungarne, hafwa der suttit fångslade Johan Brumke, K. Birgers Drots, och många andra, som här kunna wara onämnda **).

Om fångelsernas förflyttande ifrån Kongl. Slottet, lät K. Gustaf I redan i sin tid förmärka sitt uppsåt. K. Johan, ut skrifwette härom från Stegeborg, d. 23 Jan. 1570, till Szwertstättaren i Stockholm, säger sig slätt intet willja hafwa några fångar på Slottet; hvarföre Szwertstättaren befalldes så beställa, att de, som der wore, måtte, in an Konungens ankoms, derifrån warda afförda till något fångelse i staden, hwar till Konungen wille hafwa det gamla Draketornet i St. Laurentii gränd ***) uppbyggt. Der hade fordom varit kamrar för misgjerningsmän och andra brotteliga, som i fångelse blifwit inmanade. Smedjegården på Stockholms slott, inansföre förborgen, war, enligt Stockholms Tänkebok 1624, ett fångelse för tjuftwar.

Det fördes alla fångar från Barnhuset, som derifrån skulle, under Szwerthetens ögon, gå till afriättsplatsen; hwilket dock, genom Resolution d. 11 Maj 1666, ändrades; och stadgades sedermera 1667, att fångelserna på Slottet och Smedjegården skulle flyttas till Barnhuset.

Namnet Smedjegården åtföljde då fångarne dit; men Smedjegården på Slottet kallades sedan Lilla Borggården.

I förenämnda förfatning gjordes likwål sedan det undantag, 1677, att brotteliga, som till lifwet skulle straffas och hörde under Konungens Borgmått, borde på Slottet

*) Rike hans älta son Erik, den man föregifwer hafwa afbit i fångelse, år 1297, ty han war redan dödd i sin barndom år 1268. Se Ericus Dalr, p. 167, 168. Dalin, Sw. R. Hist., 2 del, p. 318.

***) Verinastids Stockh. Illustr. Mer.

****) Troligen nu warande Drakens gänd mellan Szwertånggatan och Skeppsbregatan.

både förvaras och berifrån till execution utdras. Då fängelserna flyttades från Kongl. Slottet, skulle der allenast något wist rum utses till arrest för folk af bättre willkor, såsom Kongl. Br. till Sver. Ståthållaren Lott, af d. 16 Maj 1664, innehåller.

Smedjegården, wid Stora Bårnhuset, är alltså nu det fängelse, hwilket nyttjas såsom ett Krono- och Låns-håfte.

Arresterna i Stockholm hafwa blifwit tid efter annan förbättrade. Enligt Kongl. Br. d. 6 Maj 1796, bewilljades, till anskaffande af 60 halumadrasser och kuddar m. m., för Smedjegårdshåftet, som underhålles på kronans kosnad, 260 rd., samt att 60 rd. årligen i staten uppföras, till deras underhållande.

2. §.

Hwad Stadens egna fängelser angår, så war, under Stadens gamla Rådhus wid Stortorget, der nu Boursen är, utom flera andra, ett hårdare fängelse till sanningens frampinande, under namn af Swita Kästen, som ännu, under 1741 års riksdag, i Gyllenskiernska saken, nyttjades, att tvinga bekännelse af arresterade medbrottsliga; hwarom tryckta handlingar förwara minnet.

Ibland sådana hårdare fängelser eller pinorum war fordom, utom ett på Skeppsholmen, äfwen den så kallade Rosenkammaren på Smedjegården, der 1756 års commission försökte detta undersökningsfätt, att framtruga en bekännelse om flera medbrottsliga.

I Eastenhofs och Södra Stadsarhusets fängelser hafwa, både i äldre och sednare tider, förnåma arrestanter blifwit förwarade. Om någon tillfälligtwis blifwit nämnd, befaller dock tiden, i hwilken wi lesa, och aktningen för stora män, i deras olycka, att här förglomma deras namn.

Under Nya Rådhuset wid Riddarhusetorget och wid alla högwakter äro arrester, utan att nämna dem, som i bullersamma och oroliga tider, på Riddarholmen och Fredrikshof, blifwit inredda.

Stockholms stad är, så wäl som andra städer, hwilka njuta kronans andel i sakdren, skyldig att underhålla fängelser och försörja fångarne, till dess brottmålet undersättes Hofsätten, då delinquenten flyttas till Kronans håfte, på sätt Kongl. Circ. Br. d. 25 Dec. 1802 föreskrifwer.

Wid Konung Gustaf III:s första antråde till regeringen, blefwo alla hårdare fångelser, till bekännelsers utpresande, förbjudna. I de punkter om rikets inwärtas tillstånd, hwarom R. Ständer underrättades, wid början af 1778 års riksdag, förmåles, att Konungen funnit sin första skyldighet vara, att, med torturens (pinförhörens) och pinorummens afskaffande, teckna första dagarne af sin nya regering, och låt derföre, under d. 27 Aug. 1772, utom Bref till samtliga wederbörande, att låta förstöra och undanröjja alla de verktyg, som ej ega någon grund i lag, utan strida emot frihet, menlighet och billighet samt kunde misshbrukas till wåld och tyranni emot fria medborgare, äfwen förståndiga Szwertstättållaren, att genast låta förstöra den på Smedjegården så kallade Rosenkammaren, den Swita Ståten och alla dylika marterrum.

Wid anträdandet till regeringen, förordnade R. Gustaf IV Adolphi, i Skrifwelse till Szwertstättållaren d. 13 Dec. 1796, om de olyckliga brottslingars bättre wård i fångelserummen, om hwilkas tillstånd underdånig berättelse aflemnades d. 9 Jan. 1797; i anledning hwaraf Kongl. Maj:it, under d. 27 Nov. 1798, i flera delar, förmittdrat dessa dess olyckliga undersåtars omständigheter, medelst fångarnes tillräckta underhåll, fångelserummens uppeldning wintertiden, fångstådernas bestående för deras hwiloställen, fastställd beklädning för arbetsfångar och äfwen, i wiså fall, läkaretillsyn samt fria läkemedel, jemte förordnande, att fångelserna skola vara rymliga, hållas snygga och sunna m. m. (Se widare härrom Profess. Doct. D. v. Schulzenheims Tal wid praesidii nedläggande i Kongl. Wetensk. Akadem., 1799, Bilagan N:o 23.

Szwert rikets fångelser och arbetsinrättningar, har Kongl. Maj:it förordnat en särskild styrelse, d. 3 Febr. 1825 *).

*) Post- och Jur. Libn. 1825, N:o 43.

Tolfta Afdelningen.

Angående Stockholms Stads Handel, Handtwerkier, Slöjder och Nåringar.

1. Capitlet.

Om Stockholms Stads Handel.

1. §.

Svenska handelns tillstånd i forntiden fordrar sin egen afhandling. Till en historia derom är af Ingenieuren Mosdér ett försöl utgifvet, som, jemte hwad, i Rikets allmänna häfder, flera skrifter och sörddda underrättelser, är antecknad, tjénar i detta ämne till upplysning; hwaribland om Sveriges fordna österrländska handel, i anledning af Arabiska penningar, funna i Svensk jord, Cancelli Rådet G. Adlerbeths Inträdestal i Kongl. Witterh. Akadem., 1786, innehåller en särskild afhandling.

Utan att för mycket ingå i ämnen, som höra till allmänna Rikshistorien, bör man ej förbigå de omständigheter, i anseende till rikets handel, hvari Stockholms stad tager en stor och märklig del, och hwilka utwisa, hwarmed handeln förnämligast drifwes och utöwas.

Bergshandteringen i Sverige leder sin ålder från heddinnia. Under 14:hundradetalet och början af det derpå följande, finnes silfvertillverkningen här i riket varit i sin största höjd, då, af de rika malmer wid Sala silfverwerk, utbringades 20,000 markor årligen, som åfwen, under K. Gustaf I:stes tid, bibehölls till 15 à 20,000 markor. Znän denna Konungs tidwarf woro koppar- och jern-tillverkningarne ej så betydliga, som de sedan blifwit, genom den omsorg, hwarmed de af öfwerheten nådigst blifwit omfattade.

K. Carl IX war en grundläggare till bergsbrukens uppkomst och förkofran. Han uppehöll sig tidtals i bergslagen och skall åfwen sjelf laggt hand wid grufarbetet. Stora Kopparbergs grufwa kallade han sin skattkammare, och skall Konungens kungsfluga ännu qwarstå i Fahlun.

I K. Gustaf Adolph hade Swenska bergshandteringen en beskyddare, som på allt sätt sökte utwidga och förbättra densamma; hwilket i des efterträdares, Dr. Christinas, tid widare stadgades, genom då widtagna anstalter och klofa författningar.

Koppertillwerkningen utgjorde då, wid Stora Kopparberget, några och 20,000 skeppund, och jerntillwerkningen blades äfwen i betydlig måtto. Wägge dessa delar anses och utgåra Sweriges hushwudnåring och första handtering. Långre fram skall wisas rikets hela jerntillwerkning, i synnerhet exporten deraf från Stockholm.

Denna stads in- och utrikes handel, sedan sjöbröfveri och wikingafärder icke mer, efter en från hedendomen framsluten tid, ansågos såsom ett hederliat näringsfång, utan upplysning och fogligare seder gifwit Swenska folket ett annat lynne och hog för fredliga yrken, fordrar här något slags bestrifning, ehuru otillräckliga underrättelser derom, för de äldsta tider tillbaka, äro att tillgå.

Allt Stockholm varit en känd handelsort, redan på 900:de talet, såsom Björner förmenat, förekommer så mycket mindre troligt, som Stockholm först i Knut Erikssons tid kan anses såsom en ringa och obetydlig köping, dit Sigtuna borgare, omkring 1187, flyttade ifrån deras då upprända och förstörda stad.

Genom Lübeck's och Hamburgs ingångna förening, 1241, att gemensamt freda Bsters och Nord-sjön för sjöbröfware, till en gemensam och säkrare sjöfarts och handels idkande, eller det så kallade Hanseatiska Förbundet, som, tid efter annan, biträddes af flera kring nämnde haf belägna städer, bypnades först tillfället till en mer utwidgad handel i Norden, hwilken handel, inån Stockholm anlades och äfwen sedermera, bestiddes af förenämnda städer, i synnerhet af Wisby på Gotland; men om handeln den tiden på Sverige kan man dock ej göra sig någon stor tanka, då behofwen woro ganska inskränka, städerna af föga betydhet, grufworna få, utom Norraberget och Sala silfwergrufwa, och all stids nästan okänd.

Hwad historien i sednare tider förmåler om Sweriges handel i allmänhet, angår Stockholm tillika, såsom: om Hanseslädernas inkräktade förmåner; deras inslytelse på Sweriges öden och politiska händelser; om deras tullfria och med mycket benägenhet ansedda införsel af salt, winn, öl, kryddor, matwaror, kläder och tyger samt träd- och jordsfrukter,

emot betalning med Swenskt jern, silfwer, koppar och bly, tjära, timmer och allehanda foderwerk, m. m.

§ Miksföreståndaren Birger Jarls Bref, af d. 20 Juli 1261, gafs Hamburgarne lika frihet med Lübeckarne här i riket *).

Om en tillåmnad handelstractat imellan Birger Jarl och K. Henrik III i England, nämner Botin i Birger Jarls Lefwerne (p. 222). En ny bekräftelse på sina handelsfriheter bekom Lybeck äfwen af honom, förmodligen under Erik Erikssons regering. En uppkommen oenighet bilades, och förtroendet återställades, hwar på Lübeckarne, som hufvudsakligen wäro, blefwo från all tull och afgift frifända. De af dem, som här wille bygga och bo, skulle styras efter Sweriges lag och såsom Swenskar anses, emot det att Swenskar hos dem på samma sätt bemöttes **). Dessa åstfode Lübeckarne stola och, 1303, fått Miksföreståndaren Torfel Knutssons frihetsbref, att handla på Novogrod, sedan han bemäktigat sig inloppet till samma ställe; hwilken handelsfrihet K. Birgers bröder, Hertigarne Erik och Waldemar, äfwen sedermera, 1312, dem förbrunnade ***).

Det förtjena uppmärksamhet, att, i Stockholms stads Privilegier, gifna d. 7 Maj 1436, af rikets församlade råd och män, och först af Sten Sture den Äldre, till hela sitt innehåll, d. 9 Maj 1494, stadfästade, nästan ingenting nämnes, som angår handels beskydd och uppmuntran, hwartill orsaken förmodas vara, att Hansesstäderna woro af handeln helt och hållet i besittning och redan derå egde tillräckliga privilegier. Det enda, som, i nämnde Stockholms stads Privilegier, synes i någon måtto angå handeln, är 1 §. "Att Stockholms stad hafwer och eger, till ewerldelig tid, Wägen och Klådeshuset, med deras renta"; hwilket, i påföljande tiders Privilegier, ofta blifwit upprepadt, och hwar af den uttydning gøres, att Klådeshuset war den enda frambo, som då fanns i staden, och Wägen åter ett dylikt utlagställe eller magasin af victualiewaror, bågge i den monopoliska affigt af utländningarne, att kunna segra priset på sina waror efter behag, då ingen täflan hade rum †).

*) Nämnes i Nyvreslii Biskops-Chron., af den anledning, att Rikets Biskopar underkrifwit samma Bref, p. 298.

**) Skintenberg, om Hansesstädernas Handel. Witterh. Akadem. Nya Handl., 2 del., p. 331.

***) Lagerbring, Sw. R. Histor. 2 del., p. 680.

†) Stockholms Historia af okänd författare, införd i Stadens Historiska Calendar styckets. Murberg, Witterh. Akadem. Handl., 3 del., p. 79.

Näst före och i början af K. Gustaf I:stes regering, blef den förestrifna författningen, att ifrån Klådeshuset ingen försälning måtte ske, utan i hela stycken, under Hansesstädernas handelsstyrelse, så åsidosatt, att Klådeshuset ej vidare nyttjades; hvarföre Konungen, i de nya, för Stockholm, år 1529, utfärdade Privilegier, öfwerlemnade till Dörgerkapets behag, att åter upprätta detsamma och till stadens nytta använda den deraf wanligen flyrande inkomsten.

I K. Gustaf Adolphs tryckta patent d. 26 April 1614, förordnades, till förekommande af alla tullförskullningar, att alla waror, som infördes, det ware sig sammet, siden, ylle eller linne, eller hwad namn det helst hafwa kunde, skulle strax på Klådeshuset söras, för att med kronans stämpel tecknas, på det ej något ostämpladt gods måtte egas och försälas. Staden förlånades sedan med inkomsten af Klådeshuset, dock att förenämnda patent noga efterleddes, och att inkomsten af stämpelpenningarne ej afhändes till enskilda personers gagn och nytta, utan användes till stadens förman, såsom en ewerdelig egendom (Lypna Br. d. 4 Juni 1621).

Om Stockholm, i anseende till handel och rörelse, hade någon förmån af utländningars och i synnerhet Tyfars antagande till borgare, så torde den öfwerdrifna nådwilljan es mot dem, och den ynnest för fremmande, som af ålder blifwit råknad Swenska folket till last, ibland andra orsaker till landets olyckor, äfwen hafwa bidragit att bli deras tilltagna fordringar, djerfwa anspråk och otillbörliga förhållanden; hwaraf det, af Hättebrödberna, 1389, på Skapplingen (Wassiholmen), föröfwade grusliga mord på Stockholms infödda borgare är ett rysligt bewis.

Sent omföder blef dock den författning, 1470, widtagen, hwarigenom stadslagens stadgande, om halfwa delen af utländska Bergmästare och Rådmän i städerna, såsom förut är förmåldt, upphäfdes, med förordnande tillika, att Magistraterna skulle helt och hållet bestå af Swenska män.

Såsom ett bewis derpå, att Stockholm i äldre tider idkat en betydlig handel, anföres wäl, att K. Erik af Pomern, som nedsteg från thronen, för att blifwa en öwärdig Kapare i Östersjön, Fall, 1446, borttagit sin staden tillhöriga fäpp, lastade med koppar, jern och annat gods *); men att handeln ej kunde winna någon stadga och stik, till rikets sanna fördel, war nästan icke möjligg att hoppas, så länge munkarne utarmade landet, samt rikets mynt och redarbeter bortslöfades för aslat, i skatter och afgifter till påf-

*) Dalin, Sw. K. Histor., 2. del., p. 706.

wen, till klosterbyggnader och på pilgrimsresor, m. m. En af vår tids häfdateknare säger här om: att den andeliga handelen satte riket i så stor underbalance, att de försigtigaste mått wid den werldsliga hade deremot warit otillräckliga *).

Efter ett uppkommet missförstånd med Lübeckarne i Sten Stures tid, i anseende till lemnadt undersköd åt Danmark, förnyades dock freden med dem 1486. Huru egerna Lübeck wille skiljas wid den förmånliga Swenska handelen, inhemtas lätt af des williga undersköd i kriget med Konung Hans. Sedan freden emellan honom och Lübeck war afslutad, inställdes wäl handelen directe på Sverige; men det enskilda interefet för-mådde dock Lübeck, 1509, att sända till Stockholm 18 skepp med gewår, salt, korn, kläde och flera waror, hwaruti de af Hansestäderna dock icke ingingo, som funno bättre sin räkning wid Danska handelen **).

De ständiga krig och oroligheter, som riket måste wid-kännas, innan Danska riket blef sönderbrutet, hade för Swenska handelen och sjöfarten de swåraste följder, i synnerhet för hufwudstaden, som tidt och ofta, än af Danska Konungar, än af inhemska fiender, belägrades samt med eld och swård hemsofötes. Smellertid, och så länge Lübeckarne styrde Swenska handelen, woro de uppmärksamma, att hindra all medtåflan i den delen, samt missbrukade ofta, både såsom förlagsmän för bergsbruket, och genom sina köpwenner och utliggare i städerna, de dem förunnade friheter och privilegier.

Konung Christiern hade, genom erdfringen af Stockholm, knappt hunnit gdra sig försäkrad om besittningen af riket, för-än han der lät fasttaga alla Hanseatiska köpmän och förbjuda all handel med fremmande städer, i synnerhet Lübeck. Detta torde, jemte omtanken för egen fördel, hafwa bidragit till det bistånd, som Lübeckarne gjorde Konung Gustaf; på hwilket biträde rikets frihet, i det ögonblicket, kanske hwilade. Stadsförelsen på deras handelsfriheter, förwäner och rättig-heter blef således ett wedermåle af rikets tacksamhet, och de-ras utwidgande, med uteslutande rätt för andra, en nödwän-dighet, då riket ej kunde godtgöra deras fordringar ***).

Hwad om Stockholms handel och Borgerflax i synnerhet kan anmärkas, sedan Konung Gustaf I började att wälbetänkt widtaga mer werksamma och bidragande författin-gar till upphjelpande af rikshushållningen, bör här först

*) Forin, Swenska Folkets Hist., 2 uppl., p. 365.

***) Klintonberg, l. c., p. 352.

***) Klintonberg, l. c., p. 355.

nåmnas, att, som Borgerskapet i Stockholm, genom Christierns bödelstika framfarande, war så medtaget, och staden, på trogna män och borgare, så utblottad, att, såsom orden lyda, hwart annat hus låg öde; så nödgades Konungen äska några borgare af hwar köpstad, att sig i Stockholm nedfatta, der bo och bygga *).

Inan Konungen dog, woro i Stockholm 209 handlande samt 113 handwerks- och näringsåmbeten **).

De för Lybeck tillökta handelsrättigheter, hårda och olidliga, men af nödtwång tillskapade ***) , warade allenast twänne år, då ett ingånget handelsfördrag med Holland äfwen öppnade Stockholms hamn, till en mera förmånlig och widsträckt utrikes rörelse, i början förnämligast med Skogarnes affasning, såsom mastar, spiror, läfter, sägstockar och wed, som utfördes äfwen från Stockholm †).

2. S.

Några särskilda och spridda anteckningar om Stockholms handel tillåta icke att här afhandla hwarje ämne med den widlöftighet, som fordras till en fullständig historia.

Det företräde, Stockholm hade i handel och rörelse under Konung Gustafs tid, framför alla andra Swenska städer, besyrkes af en, på inkommande waror, uppsatt lista, innehållande: att till Stockholm, endast ifrån den 12 Juni 1540 till den 24 Jan. 1541, inkommit utländska waror, till ett värde af 49,231 mark, salt derunder icke inbegripet, ej heller humla, 416 säckar; men ingen spannmål hade den tiden utifrån bliswic dit införd ††). Konungen nödgades likwäl ofta wisa, huru litet begrepp man gjort sig om en rätt handel; huru man, till exempel, köpte en last jern för 40 mark, men sålde den till utländningen för 33 och tog sin skada igen på medborgaren, då de inkomna warorna utfälldes; huru myntet utfördes, och hwad skilnad det wore, att wara utländningens commissionaire eller wara sin egen man †††) (Kongl. Patentet den 15 Jan. 1539. Articular den 8 Dec. 1539. Bref, den 18 Apr. 1550).

*) Späna Brevet till köpstäderna, die Patronum Regni Sveciae, 1523. Stiernmans Polit. och Comm. Handlingar, i del., p. 1.

**) Dalin, 1 c. 3 del. p. 409.

***) Gustaf I:s Hist. af Celsius. Stockh. 1775, 8:o, p. 199.

†) Klittenberg, 1 c. p. 373.

††) Skrifter af Sällsk. för allmän medborgertlig kunskap. Stockh. 1794, 1 Band. 8:o, p. 18.

†††) Sjundanda Skrifter, p. 92, 93.

Det synes i äldre tider varit en antagen princip, att gynna Stockholms stad på andra städers bekostnad. Afslutliga politiska affigter torde hafva förantledt till vissa författningar och inskränkningar, hvilka sedermera blifwit åberopade såsom privilegier och oruggliga lagar, sålän de icke wäl funnat förenas med allmänt bästa.

Äf sådan beskaffenhet är förmodligen Hållhammars och Hernösands förklarande för olaga hamnar, hwarest all handel förbjöds, såsom ländande Stockholm till förfång. Man har trots ändamålet dermed varit, att hindra tullförminning; men sannolikare förefommer, att Konung Christiern I, under återfärden till Danmark, på Stockholms stads ofta förut förda klagan öfwer andra städers handel, dermed sökt att stärka sitt anhang och skaffa sig ett större medhåll i hufvudstaden, då han tillika förlånade des borgerckap en förut förment frihet, att, lika med uppsläderna, idka handel i Dalarnne (Öppet bref, dateradt Djurhamn den 24 Augusti 1461).

Då Sten Sture, i strängaste måtto, förbjödd Hållhammar, Ulfaby, Gessle och Raumo borgare all utrikes seglation, Stockholm till förfång (S. Br. S. Laurentii dag, 1502), deltog icke allenast Borgmästare och Råd i Stockholm i beswärläggningen derom, utan Danskarnes hot och krigsrustningar fordrade ock, å Sturens sida, att försäkra sig om hufvudstadens tillgifwenhet, som redan rönt och, i wådliga tider, hade så mycken anledning att wänta uppmuntringar af infkrätaren. Det undföll ej heller Konung Gustaf I:s uppmärksamhet, att finna den stada och förderf, riket måste widkännas, genom de söndringar och delade interessen, som ofta, imellan de styrande och hufvudstaden, gifwit anledning till olika handelsförfattningar (Stockholms stads Privilegium 1529). Då Konungen, 1543, stadfästade dea förening, som Stockholm stad ingått med städerna Arboga, Årving, Westersås och Örebro, angående deras handel och borgerckap, stede det till behaglig tid och på försök: förbehållande sig, att, om i framtiden något bättre sätt och stäl kunde påfinnas, förstäderna i riket till allmän nytta ländande, det då skulle stå i hans kongliga maat, att sådant förbättra och förändra (Öppna Brevwet, Öderköping den 23 Juli 1543).

Då Stockholms stads Borgerckap beswärade sig deröfwer, att en hemlig utskyppning af victualier och andra warer, som utfördes af städer och allmoge, förorsakade dyr tid, äyftades dermed en inskränkning i städernas fria handel i Norrbotten, hwilken ock blef förbjuden att brukas i Östersön,

till andra städer än dem, som under Sveriges fröna lydde, allenast att de i Hudikswall måtte, till behaglig tid, låta löpa ett eller två deras skepp till Westerfjön. Och, efter som framdeles en ständig fred med Ryssen war att förmoda, afwensom att Rysska handeln i Narwa kunde komma till sitt fordna bruk igen, så wille Konungen så laga och låta beställa, att des trogna undersåter, helst i Stockholm, ett märkligt gagn af samma Narwiska seglation och Rysshandel skulle erhålla, så att Stockholm, i framtiden, med de förnämsta Tyska städer wid Östersjön skulle kunna liknas *). Handeln war dock ännu, i slutet af Konung Johans lefnad, i det stic, att flera gånger på Rådhuset i Stockholm tillfades, att de, som förde inländskt gods från riket, skulle ock föra godt gods in uti riket, och de, som införde sten, sand och ballast, skulle ock föra sådant ut igen **).

Daktadt hwad Konung Sigismunds Privilegier för Stockholms stad, 1594, innehölo om Norrlandska städernas inskränkta handelsrättigheter, till förman för Stockholm, förunnades dock, i Handelsordinantien samma år, ej allenast uppstäderna i Mälaren, att fritt segla med deras egna skepp genom Södersström och icke i Stockholm blifwa hindrade eller platsade, utan Gessle fick äfwen tillstånd, att segla utrikes med sina skepp och oförbjudna waror; men fremmande förbjöds att segla dit. Samma rättighet förunnades ock Hudikswall och Hernösand. Till de gamla laga hamnar i Norrbotten måtte alla sjöstäder i riket segla; men Stockholm, Gessle och Dregrund till Wester-Norrlandska hamnarne och Mustasari, nu Wasa.

Den 8 April 1594, protesterade Borgmästare och Råd samt hela menigheten emot de nybyggda Norrlands städer, som, Stockholms stad till stada, emot lag och deras gamla Privilegier, tillkomma woro. Detsamma hade ock stadens utsticade gjort wid kröningen, inan de, å stadens wagnar, satte under sina sigill ***).

Det skulle medföra en nog tröttfam widlöftighet, att här upprepa alla sednare försatningar, resolutioner, privilegier och handelsordinantier, som, i något mål, kunde angå detta ämne. Sedan rikets nytta, undersåtens jemnliska rättigheter, handelsns förändrade stic, i ett mer upplyst tidwarf, för-

*) K. Johans Swar på Stockh. stads Besvär om Köphandeln i Westerås, den 24 Febr. 1573. Konung Johans Bref, dat. Calmar, d. 19 Octob. 1587.

***) Stockh. stads Länkebok, den 10 Apr. 1592, fol. 2.

***) Stockh. stads Länkebok, 1594, fol. 141.

brade sådana förändringar, som härutinnan i författningarna redan woro både förutsedda och nödwändiga; så kom detta angelägna och riksgagneliga hushållsmål under Rikets Ständers ompröfwande, wid 1762 och 1765 årens riksdagar. Sjöstädernas friare sjöfart, till alla inrikes och åfwen i Östersjön belägna utrikes hamnar (af hvilka en del långt före Stockholms grundläggning varit privilegierade på en visstränkt handel), blef då bifallen och tillåten, i så måtto, att ej allenast samtliga rikets uppstäder, så wäl de wid Östersjön och Westersjön, som Mälaren och Hjelmaren belägna, erhöillo en fri inrikes sjöfart och upplag, att till hwad ort, som under Sveriges krona lydde, få afföra sina saluwaror och åter derifrån obehindradt föra sina behof; utan ock, att Finsta städerna Björneborg, Nyssad, Naumo, Nådendal, Ekenäs och Borgo måtte, jemte friheten att segla med träfåril och hwarjehanda träwirke samt hwarje orts producter, utom huggen wed, till alla inom Östersjön och Finsta wiken belägna utrikes hamnar, åfwen ega rättighet, att, till landets eget behof, åter derifrån obehindradt hemta spannmål, lin, hamva samt hamp och linsfrö, såsom ortens oundgängligaste waror; och fan härrom widare underrättelse hemtas af Kongl. Br. d. 3 Dec. 1765, samt de under samma års riksdag tryckta handlingar, rörande detta mål.

3. §.

Om de särskilda handelsrättigheter och marknader, som, ifrån äldre tider, blifwit Stockholm förlånade, intages här kortligen innehållet af de derom utfärdade resolutioner och privilegier. De woro nödwändiga under en inskränkt handel, men blifwa mindre förnämliga, då näringsfriheten, under lagars twång, betungas, och handeln ledes ifrån den naturliga wäg, som, när den är sig sjelf lemnad, den säkrast följer.

Lapphandeln, som Nyssar och Wirkefarlar förut nyttjade, efterläts Stockholms Stads inwånare (d. 20 Maj 1570, Sp. Br., d. 19 Decob. 1587, Privileg. d. 13 Juli 1694).

På Børgerskapets ansöknig, att uppstädernas märknader måtte detsamma fritt efterlätas, emot den året förut utfärdade förordning, swarade R. Gustaf Adolph, att, om någon förändring deri skulle ske, måste hela ordinantien falla. Då skulle uppstäderna begära sin fria sjöfart igen, och således sjöstäderna, som äro byggda till sjöfart, och upp-

städerna till landthandeln, finsimellan sammanblandas, och den ena hindra den andra i sin näring, såsom förut skett; i anseende hwartill, med flera anförda skäl, Konungen befallde ordinantien efterleswas; dock måtte de, som wille nytta marknaderna och landthandeln, fritt få flytta till uppstäderna (Resol. d. 22 Dec. 1614).

För att utwidga stadens handelsrättigheter, blef Stockholm ytterligare privilegieradt, att fritt besöka alla städer och lofgifna hamnar i Norrlanden, och att der handla med borgare, men icke med bönder (Privil. d. 10 Mars 1636).

Sedan uppstäderna samma år fått tillstånd att nyttja Stockholms frimarknad, Michaëlis tid, skulle och Stockholms borgare hafwa rättighet till köpande och säljande i uppstäderernas marknader (Ex. Br. d. 28 Jan. 1637). Zuchtmarknaden i Stockholm är staden ensamt förbehållen.

Swærs Fjinnarnes liggedagar i Stockholm, ifrån d. 1 Aug. till den sista October, och att under samma tid få handla med allmogon, beswårade sig Stockholms borgerskap; men, som denna rättighet blifwit dem förlänt, i stället för den sjöfart, dem förut, i Mälaren, warit tillåten, och Michaëlis-messö marknad war inrättad, Finnland, Norrland och uppstäderna till förmån, så kunde deri ingen ändring bewilljas (Resol. d. 11 Juli 1660).

Det war förut stadsgadt, om handels ordentliga fördelning i Stockholm, då om ändring deri ansökning gjordes, och att hwar och en måtte idka en fri handel, med allehans slags waror tillika, utan åtskillnad; men derpå föll det swar, att med handelsfördelningen skulle förblifwa, efter hwad derom redan förordnad war; och borde den föreburna orsaken, till någons förstörelse och undergång, icke sökas i handelsfördelningen, utan snarare i en fräselig lefnad, otienlig yrakt och yppighet i kläder (Resol. d. Jan. 1650). För att i ordning ställa handeln i Stockholm, inrättades köpmansgillet 1662, som egde att samlas under Swærs Ståthållarens och Magistratens styrelse, utan att fördelade stadens ordentliga CommerceCollegium, som förut war inrättadt och någon tid utöfwat sin besättning (Förordningen d. 28 Juni 1662).

4. §.

Det är nu icke mer den tid, då R. Gustaf I måste lösa handeln, såsom han sielf sade, ifrån utländningarnes betfel, slita riket utur Lübeckarnes wäld, dagtinga med Hollän-

barne om tillförsel af kläder, win och andra waror. (Westersås Recept, 1527), samt föreställa Rikets Ständer, huru landet både borde och kunde framalstra flera af de behof, som man så dyrt måste köpa af fremmande; erinrandes derwid, att humlan, som infördes, ensamt kostade riket 100 läster jern, att en tunna salt betalades med ett fteppund koppar, och en tunna mordtetter med ett fteppund tackjern, och så vidare.

Då ingen utförsel från riket af waror kunde förslå, att bibehålla jennwigt i handeln, förde K. Gustaf såderneslandet, inom nog kort tid, till mera frihet, anseende och wälmåga. Swenska handelsftepp besökte redan i hans tid flera utrikes hamnar, och bergsmännen upparbetade så sina malmer, att riket i hans tid utfsteppade 12,000 fteppund i tackjern, stål och stångjern *). De tider äro och Ipeiligen förbi, då man, till bedrägeriets hämmande, wid Ösmundsjernets utfsteppning, nödgades förordna, att det skulle utslås till stångjern, och Borgerskapet i såderna dertill låra uppbygga hamnar (Norrköp. Beslut 1604), och då skattejernet i Nerike, Westergötland och Wermland utgjorde i wärde wid påf 7700 dal. (Carl IX:s Testam. 1605).

Nu mera åligger det icke Rikets Ständers wårdsnad, att utfätta saltpriset (1533); att stika deputerade till Tyssland efter spannmål (Riksd. Besl. 1744), eller förbjuda införsel af swastade och blandade winer, hwaras ofruktsamhet och obotliga sjukdomar förorsakades (Riksd. Besl. 1568); men att här följa alla de förändringar, handelsförfattningarne från äldre tider undergått, är icke ändamålet för detta utkast, som egentligen angår Stockholms handel. Af hwad Gr. Jakob de la Gardie, i åtskilliga punkter, till des broders, RiksCancellarens, betänkande uppgifwit, strax efter Konung Gustaf Adolphi död, eller 1633, rbrande tillståndet i Stockholm, må här intragas anförandet i 15:de momenter: "Efter våra städer i Sverige äro alla i aftagande, och i synnerhet Stockholm utarmadt, huru de stola bringas till stor igen och komma till handel. Då hwar compagnien komma i swang (koppar- och fteppscompagnierna), om då icke skledes skulle kunna ordineras, att Borgerskapet af dem kunde hafwa någon näring, och om icke skräerna skulle affkastas, undantagandes guldsmederna och barberarne **).

Handelns tillstånd i Stockholm på 1660-talet. Kan nä:

*) Se Sandels Tal, om förhållandet af warors ut- och införsel till och från Sverige i särskilda tidswar, 1782.

***) Histor. Upplysn. af Loenboim, 3 del., p. 79.

gorlunda deraf beddmas, att köpmän, utländningar inberäk-
nade, woro då 443 till antalet, i sina wisa klaser efter
handelsfördelningen skilda, med sina twänne åldernån för
hwardera klasen. Af fremmande köpmän woro 10 Tyskar,
5 Holländare, 8 Engelsmän, 4 Skottar, 1 Fransos och 4
Ryskar, utom dem, som sig wid marknadstiderna infunno.
Hwad åter sjöarten beträffar, så befunns, att ut- och in-
gående skepp, somliga år, varit 100:de, och åter, under
frigstiden 1660, öfwer 400. Skeppare, boende i Stock-
holm, som årligen foro till sjö, woro 27 personer.

Ett Köpmans-Gille, General-Factori, Bourse, Bank,
m. m. blefwo då, för handeln skull, påtänkta; men, hwad
som beswärade handelsrörelsen, war den i riket förfallna
crediten och de författningar, som lågo i wägen för en prompt
execution.

Jemte denna beskrifning om handeln i SfwersStåthål-
laren Baron Rosenhanes Ambets-relation 1663, om Stock-
holms stads tillstånd, bifogas ett kortt förslag öfwer rörelse-
capitalaet, som varit i handeln nyttjadt, i anseende till im-
port och export, sålunda: utgående och, från utrikes orter,
infommade waror, år 1658 för 20 tunnor guld, 1659 för
12 $\frac{3}{4}$, 1660 för 33 $\frac{3}{4}$, 1661 för 28 $\frac{3}{4}$, och 1662 för 27 $\frac{3}{4}$, som
således, för nämnde år, blott skulle utgöra ett rörelse-capital
af 123 tunnor guld.

Stockholms widsträckt och förmånlige handel befräm-
jas icke allenast af en ynnig tillförfel af exportabla waror,
utan ock af de oundgängliga och mångfalldiga behof, som
kringliggande städer och landskap derifrån afhemta; hwar-
till belågenheten inwid Mälaren i märklig mätto bidrager.

Af hela rikets jern tillverkning, som, ifrån 1720 till
1737, tillsammans utgjorde, för 18 år, en utskräppning från
Stockholm och Göteborg af 4,138,376 skepp. 2 lisp. 16
marker *), som, 1743, ansågs i värde swarande mot $\frac{7}{8}$ af
rikets producter, och hwaraf exporten, för flera rikets stapel-
städer, besteg sig, 1785, till 372,077 skepp., har wäl Stock-
holms stad, utan twiswel, besittdt och besittrider största delen
af utskräppningen, eller lika, om icke något öfwer, hwad ifrån
rikets öfriga stälar exporteras. Af hela rikets stångjerns-
utskräppning 1795, som war 349,469 skepp. 11 lisp. 15 mark.,
utfördes från Stockholm 218,550 skepp. 14 lisp. **).

*) Under samma 18 år stredde den minsta utskräppningen 1724, el-
ter 1700,46 skepp. 6 lisp. 16 mark., och den mesta 1735, eller
287,432 skepp. 19 lisp. 10 marker.

**) En öfand försattare säger, att Sverige, efter R. Carl XII:s

Utan tillgång på en tillförlitlig uppgift af hela rikets jernexport för flera år, kan denna calcul med noggrannhet icke uppgräas; men, då Östeborg, som, näst Stockholm, afsänder det mesta, utskryade ifrån och med 1775, på 5 års tid, 527,772 skepp. 3 lisp., och Stockholm deremot på lika tid 1,103,691 skepp. 8 lisp., så torde man åtminstone finna sannolikheten af hvad härom, i förberörde måtto, sagdt är.

År 1796 utfördes från Stockholm, utom stångjern, följande metaller:

	Skepp.	Lisp.	m.
Rnis-, Vand- och Bultjern — —	16,379	12	10.
Walsadt Wandjern — — — —	806	7	—
Stårjern — — — — —	591	9	—
Saltpanneplåtar — — — — —	926	10	10.
Jernplåtar — — — — —	2742	7	—
Förtent Jernbleck — — — — —	4	14	—
Canoner och Kulor — — — —	817	8	17.
Skepps Ankare — — — — —	722	17	16.
Grutor och andra Gjuterier — —	44	15	10.
Spil och diverse Smide — — —	2199	17	4.
Stål — — — — —	5342	17	15.
Messingsstråd — — — — —	735	3	5.
Smidd Koppar — — — — —	238	4	—
Gar-Koppar — — — — —	822	2	4.
Myntade Kopparplåtar — — —	328	6	3.

Tillsammans 32,702 12 14.

5. §.

För att ytterligare kunna döma om Stockholms handel och sjöfart fring alla haf, till fremmande hämmar, att ditfrå rikets producter och återhemta, ej allenast landets nödvändiga behof, utan äfven öfverskudet, samt, genom en förmånlig frakthandel, i en enskild winst bereda allmän båt-nad — bör man jemväl fästa någon uppmärksamhet på Rederiernas och Handelsflottans tillwert. Af Commerce-Collegii berättelse om handelsfakernas beskaffenhet, af d. 22 Maj 1697, inhemtas, att Stockholm då egde 79 skepp af

död, öfvertrygades af egen erfarenhet: que les Armes, sans le secours du Commerce, ne sont plus un moyen de s'agrandir; que l'on ne fait plus la guerre avec du fer seulement, quil faut de l'or (Les Progrès du Commerce. Amst., 1761: 8:0, p. 37).

de fbrre, som kallades Währbare, och 150 af de halfria, som och till utländsk fbrfart kunde brukas; hwaraf frakterna beräknades till 4 å 500,000 rd. årligen, utom förmänen af fbrbefaret manfkap, bestigande sig till utfwer 4000 båtsmän, och deribland icke en sjettedel fremmande *). Den bewilljade neddelagsfriheten på salt och win, som, utur första handen, med Swenska fley infördes, upphjelpste handeln i allmänhet och befrämjade fbrfarten i synnerhet. Efter ett långvarigt frig, besjod hela rikets handelsflotta, 1723, af endast 100 fartyg, af 4984 låster, då fbrre delen af rikets export och import beskriddes af utländningar. Deremot egde enlångt rederierna i Stockholm, år 1749, 82 fley af ef, näml. 62 af åtskillig storlek, under och af 100 låsters dragt, 16 mellan 100 och 200 låster, 4 mellan 200 och 300 låster, och af furu 116, näml. 69 af åtskilliga slag och af 100 låsters storlek, 31 mellan 100 och 200, 13 mellan 200 och 300, och 3 fwer 300 låsters storlek, efter John Elafsons uppgift **), År 1785 räknades åter handelsfleyen till 230 st. (Fischerström om Mälaren). Att Stockholms fbrfart, i fkydd af neutraliteten, i betydlig måtto åter upplifwades i början af 1790, intages deraf, att nästan alla stora handelsfley, som, sedan Americanska krigets slut, legat sybelfösa, då woro utredda och utgångna, att begagna ett fbr Swenska flaggan fördelaktigt förbund.

Stockholms Großhandels-Sällskap bewilljade en frizwillig afgift af $\frac{1}{3}$ rd. specie fbr hwarje swår låst, att fbr åren 1782 och 1783 erläggas, af hwart och ett de handlande och fleyrederierna i Stockholm tillhörigt fartyg af 30 swåra låster eller derutfwer, i anseende till det beskydd, som, under då warande krigsöroligheter, lemnades Swenska fbrfarten, medelsi escadrars och convoyers hållande i sjön. Den 23 Jan. 1783, hade Borgerskapet i Stockholm, som utgjorde fleyrederarne, fbreiråde hos Kongl. Maj:t, fbr att i underdånighet fhwertemna en guldmedaille, föreställande å ena sidan Konungens bild med wanig titel, och å den andra utfigten af Stockholms fleybygga, med derwid liggande fley och fbrmanswaror, m. m. Schwerskriften: Te tuta et aueta Parente, och i exerg, Commercii Civ. Stockh. 1782. Likå frivilligt åtog sig fleyrederierna, i Apr. månad 1792, åren 1798, att erlägga 1 rd. fbr hwarje swår låst, af hwart och ett dem tillhörigt fartyg af 30 låster och derutfwer, som afgif till utrikes hamn, så inom, som utom Östersjön,

*) Locuboms Handl. till K. Carl XI:s Hist. 4 Saml. Stockh. 165, 8:02 p. 6.

**) Tal om handelns omfiften i Wetensk. Akademi.

till betygande af skyldig erkänsla för Swenska handelslag-
gans beskydd och bibehållandet af fullkomlig neutralitet, i
anseende till alla krigförande magter; hwarom Stockholms
Bourse försäkrades, då inga contrabande (förbjudna waror)
eller krigsförnödenheter fördes till de krigande magternas ham-
nar. Summan af låstetalet å de i Stockholm hemma hb-
rande skepp och fartyg, som nyttjades till utrikes handel, be-
räknades, 1782, till inemot 25,000 låster, men 1792 blott till
18,000, som skall utgå något mindre än hälften af hela
låstetalet utaf rikets handelsflotta *). Häraf kan slutas till den
betydliga stignaden, emellan K. Gustaf I:s tid, då Stockholm
endast egde 20 å 30 större och mindre fartyg, och den när-
varande, då Stockholm eger inemot 250. Efter Bergii upp-
gift, skall Stockholm, 1557, endast haft 12 skepp, som kunde
segla på Holland, och några skutor till lika antal; men 1559 war
detta antal redan ökad både till numer- och låstetal, och förhöll
sig då den öfriga handelsflottan såsom 18 till 44, och sku-
tornas antal såsom 10 till 16 **). Dalin säger, att Stock-
holm, år 1557, egde 19 större och mindre fartyg, som kunde gå
till Holland, och 13 till Hansestäderna inom Östersjön ***).

Skuru olika och således mindre säkra dessa uppgifter synas
wara, utmärka de dock handelns anseelige tilltagande på nå-
got mera än 260 år, så wäl i anseende till hufvudstaden,
som riket i allmänhet, samt att Stockholms handel och sjö-
fart, från äldre tider tillbaka, utgjort en tredjedel och något
deröfwer, i jemnförelse med rikets öfriga sjö- och sigapelläder;
hvilket ytterligare deraf bestrykes, att sjöullssinkofslerna i
Stockholm wanligen utgå omkring hälften af hela rikets
tullinkomst.

Om Stockholms större och mindre fartyg samfådt wore
i rökelse, räknades, på 1760-talet, dertill hafwa erfordrats
3500 mans besättning †).

De handlandes antal, med alla slags waror, hesteg sig
i Stockholm, 1560, till 209, och, 1758, till omkring 550 per-
soner; och, enligt en tillförlitlig förteckning, på i Stockholm
1797 warande handlande, fabriqueurer, manufacturistier och
handtverkare af de societeter och ämbeten, som lyda under
HandelsCollegium, beräknades de till 1581 personer, hwar-

*) Extra Posten, 1793, N:o 92. Voyage dans le Nord. s. c.)
p. 433.

**) Ant. Id. Lat i Wetensk. Akad. 1: 58.

***) Sw. N. Hist. 3 del., p. 404.

†) Sjöströms Sw. Saml., 2 s., p. 45. Se vidare beskrifn. om
Sjömanshuset. 2

Bland 18 Contingent Borgare, 128 Grofshandlare, 53 Elden- och Klädeshandlare, 37 Diversehandlare, 119 Erannmäls-, Minut- och Victualiehandlare, 124 Kryddfrämare, 21 Linfrämare, 31 Lärfsträmare, 9 Läderhandlare, 9 Wokhandlare, 5 Meublehandlare, 391 Fabriqueurer, och 280 Skeppare, m. ff.

6. §.

Om Skeppsleden ifrån Stockholm annärkes: att Konung Gustaf Adolph gaf Jöns Dofsson, i Sälne Kroka på Wermdöbn, wisa förmäner på behaglig tid, för det han upptäckt en ny Skeppsled, så att han förmentc sig kunna Stadestift styra Konungens skepp med ett wäder skärgården igenom, och icke draga den krockiga leden genom Dörrö hamn (Lyrn. Wr. d. 7 Juni 1616). Förmodligen har detta varit den farled, som sedan blef förbjuden; då i stället förordnades, att allt det gods, som från Stockholm skeppas ut, eller infommer från fremmande land, icke måtte föras genom Dagsgens Ståt, och att ingen annan led skulle nyttjas, än genom Warholmen (Stockh., d. 16 Apr. 1638).

Wid inloppen till Stockholms skärgård, är Landsorts fyrbåk, som blef först år 1669 af trä uppbyggd genom Borgaren i Stockholm Johan von der Hagen, emot wisa förmäner, och sedan 1687 af sten, samt försedd med 5 släspeglar; Korso fyrbåk wid Sandhamn, samt Känningsbåken Edderarmen wid inloppet till Furufund (Sw. Saml., 2 st., p. 49).

Om Stockholms Jurisdiction, i anseende till sjöarten i skärgården, bör här annärkas Rådsh. Balkens XII Cap. i Stadslagen, som stadgar, att för förbrytelser, hwilka skebbe mellan Stockholm och Ålvasund, skulle bötas efter Stadens rätt; äfvensom mellan Staden och Kungshamn och mellan Stal- i och Korshamn, eller i Åspån, som stadens mark är. Förenämde Ålvasund förmenes wara wid Åspån i Wermdö socken beläget, eller, efter Loccenii tanka, wid Sandhamn.

7. §.

Äf hwad redan anfördt blifwit, torde, till bestyrkande af Stockholms stads betydliga utrikes handel, här ej behöfwa intagas förut tryckta listor och förteckningar på utifrån infommande waror. Behofwet för Stockholms stad, med nästgränsande och äfwen aflägmare landsorter, hwilka deri-

från afhemta flera nödiga handelsvaror, Iemmar derom en ötwungen öfvertygelse. Spannmål, salt, win, victualier af alla slag, specerier, rådmaterier (rådmenn) för fabrierna, med mångfalliga flera, mer och mindre oömbärliga, waror, hafwa, en längre tid, wida öfwerslitigt beloppet af rikets egna producter och alltså nedtyngt handelswägen med rikets förlust; men, sedan allmänna bruket af sidentyger, redan år 1794, blifwit, i betydlig måtto, så inskränkt, att åtminstone bättre manspersoner ej bära andra kläder, än af inhemskt kläde och finare hemwäfsda westtyg, samt den sänne klassen af wadmal och gröfre kläde; återbruket i riket nu mer äfwen blifwit så betydligt utwidgadt och förbättradt, att söga behof gøres af utländskt spannmåls och victualiewarors införskrifning; och den lyckliga händelse äfwen inträffat, att sil-len, i flera år, åter infunnit sig wid Sweriges kuster; så har allt detta werkat till handelswägens lättande, och är allt hopp, att öfwerwigten snart skall wisa sig till Sweriges fördel, oafbrutet äfystad och befordrad genom de kloka försättningar, en wis regering widtager.

Den regala bränneritiden är länge sedan förbi, så att man nu ej behöfwer bräka sin hjerna med calculer öfwer behofwet af utländskt spannmåls införskrifning dertill, och ändtliga gen hafwa, wid 1823 års riksdag, de då qwarwarande kronbrännerier i Stockholm blifwit utdömda och nedlaggda. Om landtmannen, föranledd af en trög affättning på sin spannmål inom riket, i anseende till ett nog hastigt, till landtbrukets skada och wannagt, allt mer och mer nedfallet pris derå, nödgats widtaga det sieg, att genom en påstyndad brännwinsbränning förädla sin säd, för att derigenom lättare kunna erhålla penningar och tillika bättre kunna underhålla sin ladugård; så är det förklärligt, i synnerhet som behofwet af brännwin i Stockholm, i stället för tillgången wid de der nedlaggda brännerier, mestadels tillkommen af utländskt säd, lättat affättningen af en inrikes tillwerkad wara, hwilken fordon måste från utrikes ort införskrifwas. Det är och ej mer den tid, då brännwin tillwerkades ensamt af säd. En i Swerige till sin höjd kommen potatoesplantering gifwer en rik aflastning, som, utom hwad till födan användes, till en stor del wid brännwinsbränningen nu mer intager rummet i stället för många tusende tunnor säd, så att potatoesproductionen, i slikt fall, äfwen i betydlig mån förringar behofwet af utländskt spannmål. Nu kommer man till en annan nödwändighetswara.

Salt infördes till Stockholm, efter ett taget medium af

10 år, ifrån 1739 till 1749, årligen 85,069 tunnor, då hela rikets import besteg sig till 145,625 tunnor. Enär widtagna förfatningar, i anseende till salt-handeln, skade detta quantum till 203,587 tunnor för åren 1749 och 1750, infommo till Stockholm per medium, för siffrånnda år, 123,356 tunnor; som wida öfwersteg det wanliga, årliga behofwet. År 1781 infommo till Stockholm 124,783 t. Sedan de förfatningar wunnit stadga, som blefwo tagna till denna handels uppbbringande, genom afsättning deraf på utrikes orter, har saltinförseln ansenligen ökat, öfwen i anseende till ett anbefalde öfwe quantum nederlagsfalt *), hwilket dock ej kommit att ligga de handlande till last, i anseende till en uppmuntrad återutskifsel deraf, till allmän och enskild winst, sedan rikets behof först tillräckligen blifwit besdrjdt. Under det så kallade Salt-contorets bestånd, ifrån 1750 till 1765, då Saltcontors afgifter upphörde, hade till Stockholm infommit 1,099,565 tunnor salt efter stödtulls-contorets uppgift till Kongl. CommerceCollegium 1766.

Blyhwitt är en artikel, som nu mer i ganska obetydlig mån behöfwer införskrifwas, ty den tillverkas till myckenhet inom riket. Bruket af indigo är här öfwen inskränkt, då den bruna färgen mycket intagit den blåas ställe. Hwitt och rödt bomullsgarn hemtas wäl från utrikes ort; men just dermed, så wäl som af inrikes bomullsspånad, tillverkas nu äfstilliga fina tyger till fruntimmerskläder samt westtyg och sommarkläder. Lingarn utgör nu en ringa import, likasom skrifpapper. Sälläder lära dock från utrikes platser ej helt och hållet kunna umbäras; men Kaffeböndor, risgryn och andra specerier förblifwa ett wanligt behof från utlänningen.

För att länna Stockholms utrikes handel, börr man hafwa en nogare kunskap om hela inrikes tillförseln af exportabla waror, utom jern och flera metaller, såsom od bergwerkens öfriga producter af alun, swafwel, victriol, rödfärga, m. m.; stogarnes affastning, såsom beck, tjära, plankor, bräder **); bjelkar, allehanda träwaror, pottaska, fabriks- och stbidewaror, frukt och saltpeter, segelduk, lärfter, silltran, oberedda rehnshudar m. m., som, af en uppmuntrad idoghet och konstfäst, kunde ökas.

Tillförseln, för åtgången och underhållet i Stockholm, är af den betydligbet, att några anteckningar derom måga här införas.

*) År 1763 infommo i riket 379,446 tunnor salt. Se härom Sefsröms Öw. Saml., 5 ft., p. 260.

***) Färdenna bräder af alla slag, för år 1753, uppgifwas till 77,174 tolfster.

Wed infördes till Stockholm, år 1773, och passerade Blockhusudds tull, till 76,622 sammar al-, björk- och tallwed. Efter ett medinn för 10 år, ifrån och med 1784 till och med 1793, utgjorde årliga tillförsefn 77,060 sammar, samt 11,143 läster brännkol *).

Hwar man wet, att wi fått från Finnland öfwer 50,000 sammar wed årligen, och, om wi hädanefter ej få betala den med våra tillverkningar, så torde derför nära en half million rd. årligen gå utur riket.

Om 10 à 12,000 skeppund stångjerns-smide, hwartill åtgår nyfnämnda wedquantum, nedlades wid sådana bruk, som ega någorlunda beqwämlig sjötransport, så bleswe tillgång på arbetare, att hugga denna wed, och att forsla den till stranden, samt tillräckliga skogar till des production i ewerdliga tider **).

Sötillförsefn råknades, för år 1760, till 1588 parmar och 11,869 hblaf; år 1762 till 1654 parmar och 12,257 inkomna hblaf samt 47,404 halmlaf, men för 10 år, ifrån och med 1784 till och med 1793, per medium årligen till 3192 $\frac{2}{3}$ parmar.

Åf åttliga waror infördes, år 1762,

Drar	—	—	—	—	—	—	—	—	9193.
Kor	—	—	—	—	—	—	—	—	11,835.
Kalfwar	—	—	—	—	—	—	—	—	23,106.
Får	—	—	—	—	—	—	—	—	23,938.
Lam	—	—	—	—	—	—	—	—	8976.
Swin	—	—	—	—	—	—	—	—	4689.
Ljådrar	—	—	—	—	—	—	—	—	36,972.
Orrar	—	—	—	—	—	—	—	—	88,523.
Hjerpar	—	—	—	—	—	—	—	—	179,943.

utom en myckenhet sjöfogel och hemtamda fjäderfån.

Hårtill kommer tillförsefn från Westerbotten af salt lax och flera årliga waror, hwaraf en del utskippas till flera inrikes orter. Och är ännu förhållandet härmed någorlunda lika.

8. §.

Om, de, till en mer utwidgad och förwänligare utrikes handel, inrättade compagnier, kontor och privilegerade bo-

*) I Petersburg uppbrännas årligen, efter medelmättig uträkning, 200,000 sammar, bestigande sig i penningvärde till en half million rubel (Storb. Beskr. om Petersburg, p. 6).

**) Schön, om ure hushålningen i Riket, Stockh. 1815, 8:67 p. 18.

lag, i synnerhet i Stockholm, böra här korteligen följande an-
teckningar meddelas.

Konung Gustaf Adolph, som, med så mycken rätt, kals-
las den Store, ansåg handels tillväxt såsom ett riksvårdan-
de ärende.

Det var han, som, 1614, uppmuntrade Svenska under-
fåter till en handelsinrättning på Indien och ett bolags
sifstade, i sådant ändamål, i Göteborg på 12 års tid.
Han lät också, berörde år, böra och uppmuntra stadsrådena,
i synnerhet Stockholm, till inrättande af ett Köphandels-
compagnie, hvarå förnämliga privilegier meddelades 1615,
till handels utvidgande på Westersjön. Af detta bolag be-
reddes derefter, år 1625, General Söderhandelscompagniet,
som, den 14 Juni 1626, privilegierades på 12 års tid, att
handla på Afrika, America och Magellanica. Detta Ameri-
canska compagnie blef likväl upphäfvett 1661, sedan Nya
Sverige var af Holländarne borttaget.

Ett nytt Kopparcompagnie inrättades den 10 Jan.
1625. Ett sebnare Kopparcontor privilegierades ytterligare,
med uteslutande handelsrättighet, genom förordningen den
20 Mars 1731. Skeppscompagniet, som inrättades den
26 Jan. och den 10 Mars 1636, hade ännu bestånd 1663,
med ett capital af 176,000 rd. Spanska Salthandeln
uppmuntrades i så måtto, att besutna Svenska borgare, som,
utur första hand, upphandlade salt i Spanien, fingo efter-
gift till 3 part i licenten, samt sidsolket tullfrihet, till en viss
utsett summa (Dypn. Br. den 17 Dec. 1638).

Nya Skeppscompagniet, eller det mindre, privilegiera-
des, den 18 Jan. 1649, med ett capital af 60,000 rd.

Enligt Handelsordinantien 1617, fick tjåran, från Öster-
och Westerbotten samt Westermorland, icke anmorstådes än
i Stockholm aflåtas. Tjåruhandels-compagniet privilegier-
ades i Stockholm, den 31 Mars 1648, med uteslutande fri-
het på 20 år, att ensamt uppköpa och utföra denna vara.
Det egde, 1663, ett capital af 15,000 rd. och 300 delegare *).
Louis de Geer fick Drottin. Christinas privilegier, 1649, på ett
Afrikanskt Handelscompagnie, som, genom Hindr. Carloff,
1650, köpte Cabo Corso af Konungen i Fucu Brædeva.

Några Skepp affändes wåt; men Cabo Corso blef försät-
ligtvis intaget af Holländarne, Skeppet Christina af 4 West-
indiska Skepp ständligen antastadt, och Commendanten Neu-
man fångslad 1661 **).

Guineiska Compagniet blef i Danska friget mest föra

*) Rosenhane, I. c.

**) Voennens Histor. Märktvärld, 1 del, p. 22.

fördr, men arbetade ännu 1663 på sin upprättelse, utan framgång.

Engelska Baroneten Job. Fr. Friesendorff och Abr. van Eij fingo privilegier, den 18 Juni 1666, på upprättande af ett General Factori-contor i Stockholm. Instructionen finnes i Comm. och Polit. Handl. 3 del., p. 94, och en omständlig berättelse, om ändamålet med denna inrättning, i Nya Sw. Bibl., 1 band, sednare del., p. 147. Factoriet tillbjöd sig att besfrida Konungens och alla enskildas commissionshandel, afsecurera waror, gifwa penningar på bodmeri, utgifwa priscuranter, inrätta en bourse, m. m.

Till Levantiska handelns inrättande, widtog K. Carl XII den ansåts, att Johan Silfwererantz ^{*)}, genom resor i Turket, skulle samla nödiga underrättelser om hwad, till en sådan handels inrättande, kunde erfordras.

Turkiska Kejsaren hade tillåtit de Swenska en obehindrad handel i sina stater; men detta kom icke widare att påtänkas, för än på 1730-talet, för krigsöroligheter skull samt andra rikets bekymmer och wannagt. År 1729 slöts fred med Algier, och en handelstractat med Ottomäniska porten den 10 Jan. 1737.

Ett allmänt Privilegium på Levantiska handeln, på 10 år, utfärdades den 20 Febr. 1738, med förmån af nederlags- och tullfrihet. En Swensk Consul tillfattes i Smyrna, och fond af 2 tunnor guld samlades, fördelad i 400 actier, hwardera af 1500 daler kmt. Denna nya handelsgren sträckte sig i synnerhet till Smyrna, men war obetydlig. Ett nytt Privilegium utfärdades för Levantiska Compagniet, den 15 Jan. 1748, med förut bewilljade förmåner och en uteslutannde handelsrättighet, samt skad tullfrihet på stångjern, till 3000 skeppund. Handeln astog dock ärligen och upphörde alldeles, då den, 1757 den 10 Jan., förklarades för alla fri och öppen. Compagniet uppgaf sin förlust till 14-å 15,000 plåtar, ehuru det nyttit mera i tullfriheter, än hela compagniets fond war ^{**)}.

År 1731, den 14 Juni, meddelades Commisarien Hrn. Adnig och Compagnie Kongl. Privilegium på 15 år, att inrätta en fart och handel på Ostindien, till sådana hamnar och orter, hwarest alla Europeiska nationer idkade fri och öppen handel. År 1732 utsände compagniet sitt första skepp, Fredericus Rex, till China, och 1733, den 9 Febr., Ulricz

*) Notarien i Comm. Collegium J. Silfwererantz afled i Aeca, 1712. Wäskings Valaestina, öfversättning, Stockholm, 1784, i företalet.

**) Westermans Tel i Wetensk. Akadem. 1770.

Eleonora under Capten Pet. von Utfalls commando, till Porto Novo, en fri och öppen handelsplats, stora Mogol tillhörig, på kusten af Coromandel, att der försälja sin laddning, samt att med retourwaror återgå. Med Whusdarns, eller gouverneurens, samt Nabobens af Arcate, tillstånd, inrättades ett factoriet derstädes. Sedan skeppet för någon tid afgått till Bengalen, blef factoriet emellertid, af Engelska och Franska Ostindiska compagnierna, wåldsammeliggen intaget, plundradt, med factoriebetsningen och waror, bortfördt till Fort St. David, samt skeppet Ulrica, wid dess återkomst till Porto Novo, fiendteligen antastadt och förbrändt; men det kom dock omsider till Göteborg, den 4 Febr. 1735. Om detta stora wåld blef sedan från trycket utgifwen en berättelse, hwilken omständligen upplyser denna sak.

Till idkande af ett sill- och torstfiskeri, samt hvalfisk- och skjålfångst i Östersjön och Nordsjön, utfärdades ett Privilegium Exclusivum, den 12 Aug. 1745, för handelsmännen i Stockholm Abraham och Jakob Arvidson och compagnie. Konung Adolph Fredrik, som då war rikets arfurste, förklarade sig för detta compagnies beskyddare. Compagniets bolagsreglor bekräftades den 13 Jan. 1746. Första stapeln inrättades i Marstrand, hwarifrån, 1747, 2:ne från utrikes ort, med möda, kostnad och äfwentyr, förskaffade Buyser utgingo, den ena på cabellausfiske å Doggers Bank, och den andra på sillfiske under Sittland. År 1749 flyttades stapeln till Stockholm. 1750 utskickades 4 Buyser och en Jagare på sillfiske, och 2 Hukare på cabellausfisket. Fångsten war de första åren icke synnerligen lönande. Compagniet inrättade sedan i Bohusländska skärgården på Båringön ett låge för cabellausfisket. År 1753 är den rätta tiden, hwarifrån man kan räkna saltjöfiskeriernas lyftliga uppkomst i Sverige. Fiskeri-compagniets uteslutande privilegium blef då upphäfwet, och ett reglemente, den 8 Apr. 1754, utfärdadt för Swenska bas- och skärgårdsfiskerierna. Denna nyttiga och för riket så lönande näring kan, till sitt första upphof, tillskrifwas förnämnde Abraham och Jakob Arvidson samt deras medintressenter *).

Till ett nytt Westindiskt compagnie meddelades privilegier för Abr. och Jakob Arvidson och compagnie, den 2 Dec. 1745.

Till handels inrättande på Madera och Canarie-öarne utfärdades Privilegium för handlandena i Stockholm, Grill, Schultz, Leebure och Pettersson, den 5 Mars 1746.

*) Sw. Mercurius, 1756, för Febr. m., p. 457.

Om de till cursens styrande i Stockholm upprättade sårskilda Weyelcontor kan en tillräcklig kunskap erhållas af de derom, wid 1766 års riksdag, utgifna handlingar.

På de handlandes uppgifna förslag, biföll Kongl. Maj:tt, den 12 Juni 1750, att ett Saltcontor i Stockholm måtte få inrättas, och för hwarje till staden ankommande tunna salt, undantagande Franskt, Lüneburger och Skotskt, uppbares en daler knt., att nyttjas till intressen och bodhyror, för det salt, contoret måste upphandla och ständigt hafwa liggande, med flera omkostnader; hwarwid contorets gbrömsål och omsorg egentligen skulle bestå deri, att få söka föra salt-handeln, att: 1) ett tillräckligt upplag af salt ständigt måtte i riket wara tillhands; 2) saltpriset så styras, att en tunna förtulladt salt i Stockholm ej måtte gälla öfwer 18, högst 19 dal. knt., och 3) att utskryppningen deraf måtte till de öfriga handelsställen i Östersödn främjas. Denna inrättning, som genast börjades, fortsattes till 1761, då hos Rikets Ständer i betraktande kom, att contoret brustit i sina förbindelser, och att saltcontors afgiften genast borde uppböra, samt contoret för hela uppboriden gdra reda; som dock ej kom till verkställighet förrän 1765, då anmärkningar öfwer förwaltningen gjordes, och hwarefter Commerce-Collegium, genom utslag den 24 Sept. 1766, ålade contoret att gällda och till kronan betala 400,600 dal. knt. *).

Sedan kronan Sverige, genom afhandling med Frankrike 1784, blifwit egare af ön Barthelémy, emot ett bewilljadt fritt nederlag i Göteborg af Frankfa waror, så infördes deresfter i Stockholm, med Kongl. Privilegium af den 31 October 1786, ett Westindiskt compagnie, som på Barthelémy inrättade contor och nederlag, hwarifrån med compagniets skepp afhemtades socker, kaffe, tobak, med flera waror, hwarwid njötos wisa, till denna handels befrämjande, förlånade friheter och förmåner.

Efter det Sverige tagit denna ö i besittning, har örliga staten derstädes fordrat 14,171 rd.; och hade statscontoret, ifrån 1789 i Juni till Sept. 1792, betalt, för 7 agria wexlar af befälhafwären derstädes, 61,291 rd. 15 fl. 5 rst., utom stora summor, som skeppsutrustningar, till folks och manskaps transporterande, m. m. fordrat.

9. §.

Öbland de inrättningar i Stockholm, som tjena till han-

*) Sw. Kateduren, 4 del., 1768, 8:07 p. 25, 47, 113, 132.

delns och sjöfartens biträde, hjälpreda och förman, må och här, utom de förut särskildt beskrifna penningverk, fortlligen nämnas:

Jernvägen, som 1662 bbrjade flyttas, från Jerntorget och gamla Wäghustomten, till gamla Stadsgrafwien, som i äldre tider blifwit, wid Södra Malmen, till stadens försvar, anlaggd (Se Södermalin).

Ett reglemente utkom, den 18 Apr. 1786, hwarefter de skeppare, som, wid Jernvägen, å Saltisd- samt Mälarefidan, willja lösa eller intaga last, hafwa sig att rätta, samt huru jernbårare-ålberrnannen bbr sina spflor i vägen förrätta.

Om Victualiewägarne är, angående Skeppsbron, förnäldt.

Tackjernswägen blef, på Nikes Ständers föreslåsning, inrättad, enligt Kungbreifen den 6 Febr. 1749. Den blef anlaggd wid stadens westra eller inrikes hamn och finnes, på Brosins charta 1771, utmärkt oswansför den der befinliga twättbro.

Hamnen blef, genom pålning och fyllning, utwidgad 1797.

Lots-Contoret i Stockholm tillförordnades 1696, hwarom ett Kongl. Placat samma år utkom. Angående lotsverket i riket, som från längre tider tillbaka-warit under Admiraltets-collegii uppsigt och styrelse, utfärdades en Kongl. Förordning, den 27 April 1748, hwarwid de brukliga lots-taror äro bifogade. I en ytterligare författning af den 11 Aug. 1752, om lotsverket, blefwo lotsstarorna för utrikes far-tyg fördubblade och, wid riksdagen 1761, än mer förhöjda, dock ej i den mån, som Swenska skepp, på utrikes orter, måste för lotsning erlägga. Lotsverket har sedermera hört under Committerade öfwer förvaltningen af arméens flottas ärender, som utarbetat nya författningar, angående båt- och lotsverket, samt en förändrad taxa för båt- och lotsafgiften, enligt Kongl. Förordningen den 27 October 1798; men detta verk är nu mera stäldt under Kongl. Förvaltningen af Sjöärendena, och har för lots- och båt-fonden en ny förbättrad taxa blifwit fastställd; hwarom se Kongl. Förordningen den 20 Juni 1820. Det är anmärkningsvärdt, för att kunna rätt bedöma Sveriges handel och sjöfart, att, efter denna taxa, lots- och båt-medlen i riket, år 1823, belögit sig till 60,434 rd. 12 st. 7 rst. banco *). Sedan ångfartyg i Sverige blifwit inrättade och kommit i bruk, har, genom Kongl. Brefwet den 3 Juni 1824, blifwit stadgad, att Swenska

*) Post- och Rikets Räkning, 1825, nr 28.

ångfartyg, ehwad de segla på in- eller utrikes ort, endast skola erlägga halfwa lots- och båkasgifterna.

Om Convoy-Commisariatet eger man följande underättelser.

Enligt Rikets Ständers beslut wid 1720 och 1723 Årens riksdagar, lades en wiß afgift på alla inkommande och utgående waror, under namn af Extra Licent, hwilka medel sattes under disposition af Kongl. Convoy-Commisariatet, som till den ändan inrättades i Ödteborg år 1727 och bestod af Chefen wid Amiralitetet, såsom Ordförande, en adelig ledamot samt tvåanne eller flera af Grosshandelsbolaget. Affigten med denna afgift, som omedelbart ingick till Kongl. Convoy-Commisariatet, ifrån alla sibtullskamrar, war att flydda Swenska Handelsflottan i Medelhafwet, för Warbaresternas corfärer; hwilket verkställdes genom en eller flera fregatter, som utrustades för de inslytande Extra Licent-medlen, på convoyering, och hwaraf directionen erhöill namn af Convoy-Commisariat, som warade, intill dess Sverige, i slutet af 1730- och början på 1740-talet, fick fred med republikerna Algier, Tunis och Tripolis, men ej förr än på 1760-talet med Kejsaren i Marokko.

Efter sälunda af Sverige, med alla Barbaresta magterna, slutad fred, användas medlen egentligen för dessa fredswerks underhållande och disponeras, dels till aflöning för beskickningen i Constantinopel, samt dem hos Afrikanska staterna, jemte flera kring Medelhafwet residerande Swenska consulers underhåll, dels till annuella, biennala, trienuala eller occasionella presenter för de Barbaresta regeringarne och deras förnämsta ämbetsmän, jemte flera extra utgifter, utom Kongl. Convoy-Commisariatets egen aflöning, pensioner, gratificationer, m. m.

År 1742 flyttades Convoy-Commisariatets session till Stockholm. Förvaltningen blef likwäl ungefärligen densamma som förut, med ombyte af ledamöter. Praesidium uppdrogs för alltid åt Chefen wid då warande Galeresflottan, i anseende hwartill Commisariatet fick rum för sina sammankomster i Kronans hus å Kongl. Skeppsholmen, hwarest äfwen Commisariatet förblef till år 1779, då Commisariatet erhöill nådig befallning att lemna de dittills innehafda samt hyra sig husrum. Med 1790 års slut upphörde Convoy-Commisariatet alldeles, och i dess ställe förordnades en Comitée utan lön, åt hwilken Commisariatets göromål till en del uppdrogos; men aflöningen och de andra utgif-

terna skulle Kongl. StatsContoret besörja. Wid samma tillfälle affstrefs en betydande fordran, som Convoy-Commisariatet hos Kongl. StatsContoret hade innestående. I Februari månad 1797 blef Convoy-Commisariatet åter upplifwad, med något tillökta infomsjer, som nu utgå af sjö-tullsmedlen och anordnas af Kongl. General-Tull-Directionen. Förvaltningen föres af en Amiral, såsom Ordförande, ett Cancelli Råd och tvåanne Groffhandlare, hvilka njuta löner efter 1780 års stat, samt defutom af extra ledamöter, hvilka, wid verkets återställande, woro 2:ne, men nu allenast en. Redogörelsen har till 1780, af Kongl. Kammar-Revisionen, och ifrån 1780 till och med 1798, af Kongl. CancelliCollegium, blifwit reviderad; men sedan förordnades, genom Kongl. Br. d. 30 Apr. 1799, att räkenskaperna dådanester komne att undergå revision i Kongl. KammarRätten och, i sådan affigt, till Kongl. KammarCollegium insändas.

Sjö-Assecurance Compagniet, till Skepps och laddningars försäkrande, inrättades och fick stadfästade bolagsreglor d. 4 Juli 1739. Fonden war tio tumnor guld, fördelad i 1000 lotter, à 3000 dal. sut. per lott. Compagniet förwaltas af 4 Directeurer, dem intressenterna hwart tredje år wälja och tillsätta. Anledningen till denna inrättning tillskrifwes Hof-Cancelleren von Dalin, som, i sin Argus 1733, framlade den summa, hwilken Assecurance-Contoret i Amsterdamm årligen drog utur Sverige och, efter hans uppgift, beswersteg en million Holländska gyllen *).

En Styrmans-scholas inrättande påtänktes redan 1658. Navigations-scholan har, i sednare tider, under allmän wård och tillsyn, blifwit utwidgad och förbättrad (Se Navigations-scholan).

Om Sjömanshusets grundläggning ses i nästföljande Capitel.

Forwagns och SraKtsfartygs inrättande, till communications befrämjande, inrikes orter imellan, utbjöds till entreprenade, emot wisa förmåner, d. 4 Mars 1755. Tvåanne forwagnsinrättningar hafwa wäl sedermera blifwit började, men, utan långwarigt bestånd, åter inställda.

Parlastplatser eger Magistraten att låta utse och anordna (Publ. d. 6 Febr. 1734).

Här är icke stället att beskrifwa de i riket anlaggda canaler; men, som dylika inrättningar mycket lätta warustransporter och alltså kunna anses röra Stockholms stads

*) Stintenbergs Werk, 2 d.1., p. 156.

handel, så bär här åtminstone anmärkas, att Eddertelse canal, med dess slufwerk imellan Mälaren och Östersjön, till omkring 1000 famnars längd, påbörjades år 1806 och fullbordades ändligen 1819, samt att den stora Göta canal, som förenar sjöarne Wenern och Wetteren samt genomfår Öster- och Westergötland, påbörjades år 1811 och är nu (1828) nära sin fullbordan.

2. Capitlet.

Om Sjömanshuset.

1. §.

För att inom riket ega erforderlig tillgång på dugligt och befarat sjöfolk, såsom hwar på ej allenast coopvaerdiesfartens bestånd, utan äfwen rikets försvar till sjöss, i hufvudsaklig måtto, beror, hafwa författningar, tid efter annan, blifwit widtagna, ledande dels till ordning och säkerhet för de sjöfarande, dels också till deras utpymntran och bibehållande af inhemska sjöfarten *). S. sådant afseende år 1748 års reglemente för coopvaerdieskeppare och sjöfolk utfärdadt, samt närmaste wården ställd under ett sjömanshus, som, efter samma reglemente, borde hållas i Stockholm och wara gemensamt för hela riket. Denna inrättning tog också detsamma år sin början; men, sedan alla andra stapelstäder, enligt förklaringen öfwer 1748 års reglemente, af d. 4 Aug. 1752, och Kongl. Br. d. 16 Jan. 1754, fått tillstånd, att, hwar för sig, göra enahanda inrättningar, samt att, i sådant afseende, selskwa få disponera de hos dem inflytande medel, så hade, 1796, redan 38 stapelstäder i riket sina egna sjömanshus.

Swenska sjömän wid coopvaerdiesfarten hafwa, i olika tider, förhållit sig olika till antal och styrka, äfwen som handelsflottan, i anseende till skeppens storlek och myckenhet.

Wid slutet af Konung Carl XI:s regering, skola 4000, till större delen infödda, sjömän wid sjöfarten varit sysselsatta, då också Stockholm skall egt 79 währbara handelsfartyg samt 150 mindre, hvilka äfwen nyttjades till utrikes seglation;

*) Man har, wid denna beskrifning, äfwen begagnat Åkeforsn Wideregrens berättelse om sjömanshusen i riket, utplåg. i Kongl. Comm. Coll. i Dec. 1796.

hvarigenom rikets winst, endast af frakter, beräknades till 4 å 500,000 rd. årligen, enligt Commerce Collegii underdåniga berättelse wid K. Carl XII:s tillstråde till regeringen d. 12 Maj 1697. Wid återwunnen fred, efter det påförljande, långvariga och olyckliga kriget under K. Carl XII, funnos i riket icke flera än 7 fartyg öfwer 100 lasters dragt, och något öfwer 90 mindre, innehållande 4984 laster. Daktadt de betydliga förmåner och friheter, som derefter, till Swenska sjöfartens återuppbyggande, meddelades, hade fartygen ej hunnit öfås till flera, år 1760, än till 572, och, år 1770, till 604 på utrikes orter gående fartyg; men ifrån 1780 till 1784 års slut, genom det då inträffade kriget imellan utrikes sjömagter, skall Swenska handelsflottan wunnit en märkligare tillwert, än någonsin tillföre, så att 800, 900 till något öfwer 1000 med fribefr försedda fartyg afgingo till utrikes hamnar. Derigenom skall och skeppsbyggerierna den wäsendtliga förmån tillslutit, att på 7 år, ifrån 1778 års början till 1784 års slut, 1107 nya fartyg blifwit byggda och till utrikes sjöfart nyttjade. År 1785 anställdes ännu sjöfarten med 1014 fartyg, innehållande 70,562 laster, hwaraf 613 woro hemma wid årets slut och 401 på sjörefor, då sjömanskapet, oberäknadt 903 skeppare, skall utgjort 9090 man, men minskades derefter, i synnerhet krigsåren 1788—1790, då föga flere än 200 fartyg årligen woro i gång, så att hela summan wid 1791 års slut, endast besteg sig till 787 fartyg om 52,988 laster, med 6954 sjömän.

Under sedan förefallna krig, utländska magter imellan, har åter Swenska coopvaerdbiefarten i så måtto tilltagit, att, i slutet af år 1794, funnos 861 fartyg, hwaraf 453 woro på sjörefor, då sjömanskapet utgjorde 7284 personer.

Att sjöfarten, år 1795, äfwen varit i tilltagande, kan slutas deraf, att 903 fartyg blifwit med frihetsbref försedda, som då woro i utländsk sjöfart sladda, och deribland 99 nybyggda.

Swenska sjömannens beredwillighet, när han, till rikets tjenst, påkallas, kan slutas deraf, att öfwer 4000 begåfwo sig under kriget 1788—1790 i frivillig tjenst på rikets flottor, och finnes, af förteckningarne öfwer utdelade prismedel, att, af förbyrdt folk, hade 2692 endast på Skärgårdsslottan varit tjenstgörande i affairer mot fienden; hwilket äfwen wisar, hwad betydligt biråde, till rikets försvar, (utan kronans kostnad i fredlika tider) handeln och sjöfarten förskaffar.

Men, att nu återkomma till Stockholms sjömanshansin-

rättning i synnerhet, så inhemtas af VI artikeln i ofwan berörde 1748 års reglemente, så wäl som flera, tid efter annan, utfärdade Kongl. Bref och Förordnanden, huru- som Sjömanshusdirectionen blifwit ålaggd att hafwa speciella befattningen med den delen af sjömanskapet, som, i handels tjenst, nyttjas wid utrikes sjöfarten; att besörja ordning och säkerhet wid förhyrningen, så att hwar och en sker rätt, äfwen i anseende till egande insigt och erfarenhet; att afhjelpa mindre twister och oredor, som, sjöfolket imellan, kunde uppkomma; att noga känna sjömanskapets styrka och med berättelse derom till Commerce Collegium inkomma; att förvalta den så kallade national-cassan, inrättad för att hjelpa och värda de å utrikes orter, genom sjukdom eller olyckor, owarblifna sjömän, samt besörja, det de till riket åter förskaffas, och att i synnerhet tillse, det fattiga sjömän, med deras enkör och barn, måtte, efter omständigheterna, njuta wårdnad och undersidd.

2. §.

Till upprättande och underhållande af en så kallad Sjömans-fattiglåda, förordnades i reglementet d. 24 Mars 1745, att den, som första gången fore till sjöss, borde, wid inskrifningen, såsom matros eller gosse, betala till lådan 1 dal., samt timmerman, äfwen wid inskrifningen, 6 dal.; och, när en matros avancerade till båtsman, 4 dal. lmt. Swar och en sjöman, båtsman, timmerman, koek, constapel, kypare eller matros, borde, wid hwarje resa, af förtjenta byror, wid hemkomsten, till lådan betala 2 öre lmt. af hwarje 6 daler. De gåfwor, som sjömannen, wid wiså tillfällen, eller i sjöndd, under sina resor, utgåsta, skulle äfwen tillfalla Sjömanslådan, wid lycklig hemkomst.

I redan nämnda 1748 års reglemente för Sjömanshuset stadgades: att sjömän, som, i coopvaerdietjenssen, lidit skada, eller, för ålderdom och bräcklighet skull, ej vidare kunde göra tjenst, skulle, för deras återstående lifstid, njuta ett wist underhåll, om fonden till hwoilken berömnwårda inrättning särskildt förordnades; äfvensom att Sjömanshuset borde förwaltas af 5 köpmän, som reda i skepp, och 2:ne coopvaerdieskeppare, utan att bersföre njuta någon lön eller arwode. Dessa Directeurer utwållas af det handlande borgerskapet, utaf skepparederierna i Stockholm och af coopvaerdieskeppare, som segla utrikes, hwarmed ombyte bör ske, efter 2:ne års förlopp, på sätt reglementet förskrifwer.

Directionen antager nöddig betfening wid Sjömanshuset och familjantråder en gång i hwarje månad, för att genomse böcker och räkenskaper, samt, i början af hwarje Quartal, till underhållens utdelande. Wid samma underhålls eller rensoners utsättande, hafwes afseende på tjenstetid, skicklighet och gods utpräbrande i tjensten, ålder och sjuklighet. Directeurerna besörja sjelfwa om revisionen af räkenskaperna, hwilka ej oftare komma till Comm. Collegii kunskap, än då de, wid förefallande besvär öfwer förvaltningen, till upplösning kunna infortras *).

Beloppet af inkomsterna för hwarje sjömanshus i riket, deras sonder och utgifter, hörer således icke egentligen till Comm. Collegii kännedom; men, af de underrättelser, hwilka, på Kongl. Maj:ts iårskilda, nådiga befallning, år 1780, af Sjömanshuset i Stockholm, blifwit infortrade, i anledning af några då yppade frågor, rörande förvaltningen, inhämtas, att inkomsterna för Stockholms Sjömanshus årligen bestigit sig till omkring 1600 rd., hwaraf hälften inslutit af förbränningspenningar, collecter m. m., och den andra hälften genom rederiernas lastpenningar. Deremot hade, i årligt underhåll, blifwit utdelade 1396 rd, 16 sk. till 515 sjömän, med deras torftiga enfor och barn, efter de olika fördelningar, reglementet utstakar, samt desutom 50 à 60 stukar, med läkemedel, stötsel och föda blifwit försedda, wid det, för coopvaerdiesjöfolket, af denna fond, inrättade sjukhus.

I anledning af sjömanshusets åliggande skyldighet, att, till Comm. Collegium, uppgifwa förslag på styrkan af det enrollerade coopvaerdiesjömansskapet, har man, af inlemnade förteckningar derå, ett sammandrag, som visar antalet af de sjömän, som, till Stockholms stads coopvaerdiesjöfart, blifwit antecknade de sju första åren ifrån Sjömanshusets inrättning, och nyttjades på Stockholms handelsfartyg, näml. år 1749, sjöman 2791; år 1750, 1421; år 1751, 1243; år 1752, 1443; år 1753, 1358; år 1754, 791; och år 1755, 2407 sjöman **).

Utom förenämnda, i 1748 års reglemente, gjorda stadganden till sjömansskapets hjelp och undersidd, i ett utblottadt och sjukligt tillstånd, wid en annalkande ålderdom, hafwa jemväl flera förmaner och utymuntringar blifwit påtänkta och förunnade, för att fästa Swenska sjömannen wid fäderneslandet och cwarhålla honom wid inhemska sjöfarten,

*) Kongl. Br., d. 24 Jan. 1751, tillägger Comm. Coll. domsrätt i dotiska mål.

***) Swenska Saml., 2 fl., p. 45.

såsom: att inga andra, än Swenska undersåter, som bygga och bo inom landet, få antagas till förande af inhemska fartyg; befrielse från wårkning och presning till frigtjenst, samt bysättning och håfte för mindre brott, när redare eller skeppare i borgen gå; hwarförutan dessa sednare, då de icke kunna vidare fortsätta sjöfarten, böra njuta befordran, wid förefallande ledigheter, till dem påsande syflor *), jemte det, att de och deras hustrur få försörja sig med sådana handteringar, som kunna pröfwas dem lösliga och anständiga **).

Coopvaerdieskeppare-Societeten eger och en, af Kongl. Maj:t, autoriserad och stadfästad underhålls- och begravningscassa, till hwilken skeppare erlægga en wif, utsatt afgift, af hwilken cassa begravningshielp åtnjutes med 8 rd. 16 sk., och i understöd ifrån 2 till 6 rd. 32 sk. specie ***).

3. §.

Allmänna tacksamheten, med hwilken hwar wärtänkande och rättfint medborgare anser hwarje wacker och menstligheten hedrande wälgerning, tillåter icke, att här stillatigande förbigå de frifösliga gåfwor, som äro till Sjömanshuset förlånade af bnhet och medlidande, till understöd för fattiga och orkselbsa sjömän.

Fru Carin Kniper har, i sitt testamente af den 20 Mars 1780, till detta sjömanshus förman, förordnat, att, som hennes aflidna mans första förkofran haft sin upprinnelse från några selfgjorda sjöresor, och han sedermera, såsom Directeur wid det inrättade Sjömanshuset i Stockholm, förnummit, huru ringa de pensioner wore, som der kunde utbetalas; så hade, ibland annat, det och varit hans willja, att åka desamma med en gåfwa för de mest behöfwande; hwilket hon och i så måtto wille efterkomma, att hon skänkte Sjömanshuset 5000 rd. specie, hwaraf fattigt coopvaerdiefolk och inga andra skulle njuta förmånen; dock att inga nya pensionairer dertill måtte antagas, utan skulle de gamla och mest behöfwande, som redan hade pension, deraf få en tillökning.

Till denna inrättning skänkte och, utan föreskrifna willkor, Grosshandlaren i Stockholm, Georg Fredrik Diedrichson, en lika summa af 5000 rd. banko d. 31 Dec. 1798, i sålter

*) Kongl. Br. d. 11 Aug. 1756.

***) Ditto d. 7 Nov. 1777.

****) Kongl. Reglem. d. 15 Juni 1773.

revers, löpande med 6 procent's renta, i samma mynt som capitalet. Han har äfwen, wid denna sin ådagalagda frikostighet, så wäl som wid flera andra utmärkta wedermålen af huldhet och omsorg, för de i hufvudstaden inrättade barmhertighetswerk, sökt att wara okänd; men hwad som nekats yttret omtala, anser medborligheten för en skyldighet att erkänna.

SkeppsombudsmansContoret war förut wid Skeppsbron, i hörnet af Stora Tullgränden, men är sedan flyttadt till Gasselgränden, der Sjömanshuset nu är, hwarest man, på en inmurad sten, läser:

STOCKHOLMS
SJÖMANSHUS
1788.

Till sjuka sjömans wård och skötsel, som ej ega hem-wäst i Stockholm, hyrdes i hbrjan några rum på Södermalm, hwarest sedermera, icke långt från Catharina kyrka, ett eget sjukhus dertill blifwit inköpt, på Sjömanshusets bekostnad. De i Stockholm hemmawarande sjömän njuta, under sitt sjukliga tillstånd, läkarewård och understöd efter omständigheterna.

3. Capitlet.

Om Navigations-Scholan.

1. §.

I det angelägna ändamål, att förskaffa dem af stadens ungdom, som hafwa hog och bdielse till sjöfart, en säker och tillförlitlig utwäg, att få inhemta och lära de grunder, hwarpå en fast och tillräcklig kunskap i sjöväsendet sedermera kunde byggas, till befordran af både allmän och enskild förmån, wid detta oundgängliga näringsfång, inrättades i Stockholm, i stöd af Kongl. Brefwet d. 27 Juni 1728, en Navigations-schola, och en wäl summa, af 500 dal. sut., till lön för föreländaren, jemte husbyrå och andra behof, anslogs då dertill af stadens medel. Förut hade, på Kongl. Maj:ts befallning i April månad 1726, Amiralen Taube förestagit Lieutenanten C. F. Hauswölff

till inrättande och förestående af en styrmans-skola; men, som han, med de föreslagna villkor af 200 dal. sut., jemte 2ne rum i Drabanthuset på Skeppsholmen, icke kunde vara belären, så hade Magistraten att vara besänkt derpå, antingen huru Lieuten. Hausvolff kunde willfaras i de af honom begärda förmåner, eller att se sig om någon annan dertill. (Kongl. Br. till R. R. och Sverfslåthåll. Gr. Taube d. 24 Nov. 1726).

Denna inrättning, som, i anseende så wäl till handels och sjöfartens sedermera wanna tillwert, som briflande tillräcklig utkomst för föreståndaren och för honom felande instruction, ej så:ns swarande mot ändamålet, föranlåt Kongl. Maj:st. att, d. 1 Sept. 1773, förordna, det utwägar borde utses till förbättring, så wäl af skol-inrättningen, som föreståndarens villkor, samt att nbdig instruction för honom måtte utfärdas.

Då stadens cassa war oförmbgen, att, i detta ändamål, något kunna bidraga, wände SverfStåthåll. Bar. Sparre sig till Großhandlande Borgerskapet, hvars förman, ej mindre än det allmännas, genom navigations-scholans utwidgande, äspftades; och bewilljade denna societet, 1774, utan minsta swårighet, på egen bekostnad, till skol-föreståndaren 1000 dal., till skrifmaterialier, hushyra, wed och lins 900, samt till instrumenter och böcker 200 dal., allt sut., utgörande årliga kostnaden å denna inrättning 2100 dal. sut., hwaraf, då stadens cassa förut dertill endast bestod 500 dal., det Großhandlande Borgerskapet åtog sig att tillskjuta 1600 dal. sut.

2. §.

SverfStåthållaren sträckte och sin omsorg derhån, huru de till åren komma barnhusbarnen måtte wid sjöfarten kunna antagas i tjenst och blifwa nyttiga medlemmar i staten. Großhandels-Societeten och Skeppsrederierna åtogo sig då, på föreställning derom, att antaga en gosse på hwarje fartyg af 100 lasters dragt och derutöfwer, för hwilken, sedan han med nödliga kläder blifwit utredd, Skepparen skulle draga försorg under warande sjöresa, wid hvars slut Sjömanshuset skulle föranstalta, att han första möjliga tjenst måtte erhålla. Detta war en förnyad efterlesnad af 10 §. i Kongl. Stadgan af den 21 Octob. 1698.

Nu föreslogs och en instruction af SverfStåthåll. för föreståndaren wid scholan, af det hufwudsakliga innehåll: att,

till ungdomens undervisning, hålla allmänna föreläsningar på 2:ne terminer om året, den ena ifrån Febr. månads början till Midsummarens, och den andra från Michaelis till Jul, tvåanne förmiddagar hvarje vecka, från kl. 8 till 12, i konfkapen om globerna samt sjöfarten och deras påfning, m. m.; att, i matematikens elementer, hålla enskilda föreläsningar, emot skällig wedergällning; att för intet derwid antaga några fattiga ynglingar; att examinera dem, som till coorvaerdie-styrman skola antagas; att Navigationscholan förblifwer under SzwersStåthållarens öfwerinsende och Sjömanshusets närmaste tillsyn; att föreståndare tillsättas af SzwersStåthållaren med Magistraten, 12 deputerade af GroßhandelsSocieteten och directeurerna af Sjömanshuset m. m. *).

Härtill lammade K. Maj:t sitt nådiga bifall, genom Dr. till SzwersStåthållaren, af den 21 Juli 1774. Instructionen för stadens mathematicus, eller föreståndaren wid Navigationscholan, är utfärdad den 8 Aug. sistnämnda år.

4. Capitlet.

Om Skeppshwarfwen.

1. §.

Om kronans hwarf på Skeppsholmen är redan, angående samma holme, nämnt. Galeres- och Wätsmanshwarfwet, på Tillaci Charta utmärkt, är ännu midt emot Skeppsholmen, på den för Kongl. Amiralitetet aflängda del af Waldemarsökn.

Utom de derslades warande 30 galereskjul, äro ock sedermera 28 skjul uppförda för de der liggande canonsflupar.

2. §.

Det äldsta privilegium, till enskild skeppsbyggeri inrättning i Stockholm, är förmodligen det, som, den 16 Mars 1672, utfärdades för Commisarien i General-Commerce-Collegium Abraham Neensijerna.

Det blef då beslutet, att ett skeppsbyggeri, på Sjöla bys egor under Danwiken, skulle anläggas; men, huru wida den-

*) SzwersStåth. Ämbetets Skr. till Kongl. Maj:t, i Kongl. Riks-Archivet.

na anläggning kommit till någon fullbordan, är af handlin-
garne icke bekant. Sedermera hemställde SverStåthållaren
Gr. Gyllensjerna, den 20 Sept. 1686, på Magistratens an-
hållan, till Kongl. Maj:ts godfinnande, att, som resolutionen
af den 13 Maj 1684, om lika frihet å de skepp, hvilka på
utrikes orter köptes eller byggdes, som på dem, hvilka inri-
kes woro byggda, med år 1687 upphörde, och neddigt wore,
att gdra sig betänkt på egna skepps byggande; Kongl. Maj:t
derföre i nåder tackes tillåta ett skeppshwarfs inrättande på
Tjårhofwet wid Tegelwiken, staden tillhörande; hwilket S.
biföll den 28 Sept. 1686, med tillägg af flera derwid be-
gärda förmaner, såsom en sågvarns anläggning i Norr-
ström, m. m.; hwarefter detta hwarf, på Söder wid Tegelwi-
ken, inrättades och fortsattes någon tid på stadens bekostnad *).

Sedan den wid hwarfwet anlaggda sågvarn upprun-
nit, hemställde åter SverStåthållaren, på Magistratens der-
om gjorda förslag, om icke skeppshwarfwet måtte få af-
lemnas till några af de förnämsta redare i staden, emot en
wis afgift årligen; hwartill Kongl. Maj:t åfwen samtyste,
den 6 Maj 1691. Sedan den tiden har detta, stadens sto-
ra skeppshwarf kalladt, varit upplåtet åt enskilda arren-
datorer. Ifrån år 1736 innehades det af 28 intressenter,
och byggdes der skepp, åfwen till 200 lasters storlek, utom
de mångfallbida skeppsreparationer, som derstädes blifwit
werkställda. Genom contract, den 12 Sept. 1758, upplåts
hwarfwet på 12 år, eller till 1770 års slut till Großhandla-
ren Setton för 6000 dal. fnt., hwaraf 4000 singo anvån-
das till wiså utstakade byggnader. År 1771, den 19 De-
cember, sldes nytt contract, ifrån 1772 års slut till 1783, e-
mot 6000 dal. fnt. årligen, som, hwarje halft år sbrut, skul-
le prenumereras; men, inån den utstakade tiden lopp till
ända, afstods hwarfwet 1781 till wiså afocierade intressen-
ter på 90 år, eller ifrån den 1 Juni 1781 till samma tid
1871, emot 6000 rd. specie och betingade willkor, såsom: att
ej något hwarf på Södermalm, under samma tid, måtte få
anläggas; att staden skulle ega rätt hwarfwet utan lösen å-
tertaga, om det neblägges, och att, efter 90 års förlopp,
derom, efter tid och omständigheter, disponera, m. m., hwilket
af Konglig Maj:t fastställdes den 20 Aug. 1781.

3. §.

Handelshuset Grill köpte platsen till ett hwarfs anlag-

*) SverStåthåll. Åmb. Handl. i N. Arkivet.

gande på Ladugårdslandet, i ändan af Grefwe Magni Gatan den 30 Aug. 1715, af Grefwinnan Elisab. Drenstjerna. Denna tomt måste sedan till större delen i sön utfyllas, hwarföre den ock fick namn af Terra Nova, men kallas på Tillaci Charta: Köymanna Skeppshwarfwet. Till hwarfwets inrättande, meddelades K. Carl den XII:s Privilegier, 1716. Derstädes äro, sedan 1721, flera större och mindre fartyg byggda, såsom: Skeppet Götteborg af 350 läster, byggt 1738; Terra Nova, 200 läster, 1724; Skeppet Stockholm, af 300 läster, med flera. Detta hwarf är dock nu mera, för flera år sedan, neblagdt.

Handelsmannen J. Claßons hwarf anlades wid Blasiholmen på 1720-talet, men neblades, sedan likväl flera skepp der blifwit byggda af olika storlek, till 260 och 130 lästers drågt.

4. §.

Djurgårdshwarfwet, å en Kongl. Amiralitets-Krigsmanscasan tillhörig plats, på den afstängda delen af Waldemarsön, der kronans hwarf är beläget, innehades förut af Bryggaren Lampa. Uppbyggnaden köptes, 1735, af Köymannen Losak, som fick transport på platsen, emot tomternens erläggande, der ett skeppshwarf anlades, som kallades, ån Losaks, ån Kjerrmans, efter särskilda egare, ån Djurgårdshwarfwet, efter dess belägenhet. Der äro ättilliga nya skepp byggda och flera handels-fartyg isändsatta *).

5. §.

Om Wåthwarfwet på Långholmen, se Långholmen.

För öfrigt förtejenar här anmärkas, att Handelsborgmästaren Olof Hanson Törnflycht, genom handel och träget arbete, hade omsider kommit till den förmyndighet, att han war redare uti 73 skepp. Det låter wäl otroligt för den tiden; men det är ock att märka, det han war densamma, som bragte Skeppshyggeriet i Sverige på bättre fötter och skaffade riket derigenom mycket gagn.

Ju mer han arbetade, desto mer han wunn; men han war för wettig, att icke se, och för ärlig, att icke willja, det ju flere af hans landsmän skulle, genom en widsträcktare handelsbrefse, kunna gagna både riket och sig selswa. Han låt i Stockholm uppbygga stora och wädra magasiner samt

*) Salwii Westr. öfwer Uppland, artik. Stockholm.